

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1924.

Första kammaren.

Nr 28.

Torsdagen den 10 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Riksdagsman *Svänsson* är på grund av sjukdom oförmögen att bevista dagens sammanträde, vilket härmed intygas.

Stockholm den 10. 4. 24.

Einar Belfrage.

leg. läkare.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Konungen rörande ändring i visst avseende av bestämmelserna angående val till riksdagens andra kammare m. m.;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckta motioner med förslag till lag om statsbidrag till arbetslöshetskassor; samt

jordbruksutskottets memorial nr 29, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående avlöningar vid hingstdepåer och stuteri.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 41—53.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkterna 117, 121 och 122 av åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående kommunala mellanskolor, lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken ävensom en i anledning av framställningen rörande kommunala mellanskolor väckt motion.

Angående sättet för ifrågavarande utlåtandes föredragning yttrade

Herr **förste vice talmannen**: Jag får hemställa, att föreliggande utskotts-betänkande föredrages på det sättet, att det företages till avgörande punktvis och att först föredrages punkt 2, sedan punkt 3 och sist punkt 1, med rättighet för dem, som begära ordet under punkt 2, att yttra sig om utskottsutlåtandet i dess helhet.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Första kammarens protokoll 1924. Nr 28.

I enlighet härmed föredrogs nu

Punkten 2.

*Ang.
lönetillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.*

Kungl. Maj:t hade under punkt 121 av åttonde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition föreslagit riksdagen att höja det ordinarie förslagsanslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, nu 450,000 kronor, med 30,000 kronor till 480,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) besluta, att mom. 3 och 4 i avdelningen A) av de utav riksdagen antagna bestämmelserna angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m. skulle hava följande ändrade lydelse:

»3. Den tjänstgöring, som här avses, skall vara förlagd till klasserna över de förberedande eller till läsavdelning av med skolan förbundet högre lärarinne-seminarium.

4. Med full tjänstgöring förstås, vad angår stadium, motsvarande real- och flickskola, undervisning under 24 till 28 timmar i veckan och, vad angår stadium, motsvarande gymnasiet, undervisning i den omfattning, som är föreskriven för lektor vid högre allmänt läroverk.»

b) föreskriva, att såsom villkor för lärarpersonalens avlöning vid statsunderstödda enskilda läroanstalter enligt de av riksdagen antagna grunderna skulle gälla:

»Uppdelning i parallellavdelningar av årsklass sker med iakttagande därav, att, vad angår stadium, motsvarande real- och flickskola, minst 35 och beträffande stadium, motsvarande gymnasiet, minst 30 lärjungar komma på varje avdelning inom årsklassen, innan ny avdelning inom densamma upprättas, dock att, där bristande lokalutrymmen därför lägga oöverkomliga hinder i vägen, antalet lärjungar må i fråga om stadium, motsvarande real- och flickskola, efter skolöverstyrelsens beprövande kunna begränsas till minst 30.»

c) föreskriva, att för läsåret 1924—1925 skulle gälla följande övergångsstadgande:

»Därest vid någon läroanstalt en tillämpning av de under a) och b) angivna bestämmelser och villkor skulle medföra, att, även sedan eventuellt anställda timlärare entledigats och efter uppnådd pensionsålder kvarstående lärare avgått, jämväl sådan lärarinna med full tjänstgöring skulle behöva entledigas, vilken under minst två läsår varit anställd å innehavande tjänst, må efter skolöverstyrelsens beprövande jämkning i sagda bestämmelser och villkor vidtagas därhän, att entledigande av dylik lärarinna med full tjänstgöring icke behöver under ifrågavarande läsår äga rum; ägande Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av detta övergångsstadgande må befinnas erforderliga.»

d) uppföra det ordinarie förslagsanslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter med oförändrat belopp, 450,000 kronor.

Vid förevarande punkt hade reservation anmälts av herrar *S. H. Kvarnzelius*, *H. F. Lamm*, *E. A. Hallin*, *J. Jeansson* och *A. R. Rooth*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) höja det ordinarie förslagsanslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, nu 450,000 kronor, med 30,000 kronor till 480,000 kronor;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning i av reservanterna angivna hänseenden samt för 1925 års riksdag framlägga det förslag, vartill denna utredning kunde giva anledning.

*Ang.
lönetillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.*

(Forts.)

Herr **Bergqvist:** Herr talman! Jag skall be att få föreslå en liten redaktionell ändring i denna punkt i klämman, en ändring, som gjordes i andra kammaren och som bör göras även här i syfte att lärarinna, som förut varit anställd vid privatskola men övergått till annan privatskola, icke skall behöva avgå, även om hon varit lärarinna på sin nya plats mindre än två år. Denna ändring skulle då göras i klämman under mom. c). I stället för att det står »varit anställd å innehavande tjänst», skulle det komma att heta »i denna egenskap varit anställd vid läroanstalt, varom nu är fråga». Denna förändring föranleder ett par smärre förändringar i motiveringen, nämligen nederst å sidan 9 i den mening, som börjar med »I anslutning till vad utskottet ovan föreslagit», där orden »varit vid läroanstalten anställd å innehavande tjänst» böra utbytas mot »i denna egenskap varit anställd vid läroanstalt, varom nu är fråga»; samt högst upp på sidan 10, där likaledes orden »varit anställd å innehavande tjänst» skola utbytas mot orden »i denna egenskap varit anställd vid läroanstalt, varom nu är fråga».

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan med denna ändring.

Herr statsrådet **Clason:** Herr greve och talman! Jag skall be att i denna punkt på både principiella och reala skäl få hemställa, att kammaren behagade följa reservanterna och icke statsutskottets majoritet.

Till att börja med ber jag att få erinra om att hela den fråga, som det här gäller, frågan om statsunderstöd till privatläroverken, för närvarande är under utredning. Sistlidna riksdag begärde nämligen rörande de privata läroverkens förhållanden i vissa hänseenden undersökning, med åtföljande förslag. Detta ärende remitterades då till skolöverstyrelsen, vars yttrande i frågan inkom så sent, att det icke var möjligt att lägga det till grund för statsverkspropositionen. Det var för övrigt så, att efter skolöverstyrelsen skulle åtskilliga andra myndigheter också yttra sig i frågan. Jag har anfört detta i statsverkspropositionen såsom skälet för att ifrån regeringens sida intet förslag till ändrade grunder nu kunnat framläggas, och jag påstår, att det är ett skäl, som står i överensstämmelse med all föregående och all vanlig praxis i dylika frågor. Jag tror, att, om jag hade gått en motsatt väg, om jag, sedan riksdagen begärt en utredning, men denna utredning icke var fullbordad, kommit och försökt lägga fram förslag till ändrade grunder eller nya restriktioner på denna punkt, hade riksdagen med all rätt kunnat säga mig, att man icke skall gå till väga på så sätt, utan att man bör skaffa utredningen först. allra helst i så invecklade frågor som denna. Först efter en sådan utredning kan man överblicka hela frågans räckvidd, innebörd och konsekvenser i olika avseenden; först därefter bör man komma fram med förslag.

Jag riktar nu mot statsutskottet den anmärkningen, att statsutskottet här har sökt gå en helt annan väg. Statsutskottet hade visserligen, vad som icke fanns tillgängligt vid statsverkspropositionens uppgörande, skolöverstyrelsens undersökning till hands. Jag vill dock i förbigående säga, att det referat av denna skolöverstyrelsens undersökning, som statsutskottet lämnat, nog är litet ensidigt. Statsutskottet redogör för skolöverstyrelsens klämman, men det redogör icke för att skolöverstyrelsen i sitt utlåtande talat om åtskilliga andra åtgärder, som kunde bero på skolöverstyrelsens eget beprövande och som den redan satt i gång eller planerat för att begränsa de missgrepp, som den ansåg kunna förefinnas, åtgärder åsyftande exempelvis att öka lärarnas tjänstgöringstid eller att minska de på vissa punkter, enligt skolöverstyrelsens uppfattning, alltför höga arvodena. Emellertid, låt vara, att denna utredning fanns, vad de övriga myndigheterna

Ang.
lönetillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.

(Forts.)

kunde komma att yttra var dock icke alls klart. Statsutskottet var nu icke tillfredsställt med skolöverstyrelsens yttrande, utan det infordrade en hel rad kompletterande uppgifter. Därvid gick så till, att en av statsutskottet uppsatt frågetabell skickades över till skolöverstyrelsen, som lät ifylla vissa kolumner, men någon granskning, någon verklig kontroll över de på detta sätt inkomna uppgifterna har mig veterligen aldrig ägt rum. Det finns exempelvis ingen kontroll, huruvida dessa uppgifter, som röra ett stort antal läroverk, beträffande de olika läroverken äro baserade på samma grunder, på jämförliga och jämförbara siffror o. s. v. I själva verket torde det nog på grund härav brista ganska mycket i de inkomna uppgifternas beviskraft; jag skall strax något komma till den saken. Men ingen, icke vederbörande skolor eller läroverk, rörande vilkas verksamhet dessa uppgifter skulle kasta en belysning, icke, så vitt jag vet, någon sakkunnig myndighet, icke ens skolöverstyrelsen har blivit hörd över dessa uppgifters innebörd eller över konsekvenserna av det förslag, som statsutskottet ansett sig kunna bygga på dessa uppgifter. Sedan statsutskottets förslag på detta sätt kommit fram, grundat på okontrollerbara, okontrollerade och till sina konsekvenser ganska osäkra uppgifter, skulle riksdagens medlemmar, som säkerligen icke haft mycket tid att tränga in i dessa, jag återupprepar det, ytterst invecklade och i många avseenden ytterligt delikata frågor, på ett par tre dagar vara färdiga att fatta beslut i frågan!

Jag tror jag vågar säga, att under hela min riksdagsmannabana har, såvitt jag kan minnas, icke något sådant passerat, att man bjudit riksdagen att på ett sådant i sekretess hopkonstruerat förslag fatta ett beslut ögonblickligen i en stor och viktig fråga. Sådant är icke i enlighet med riksdagens traditioner, det vågar jag bestämt påstå. Jag skulle måhända kunna säga, att jag tror mig kunna erinra mig ett par liknande föregående fall, men då blevo förslagen också av riksdagen tillbakavisade, när riksdagen icke ville fatta beslut på grunder, som man icke haft tillfälle att pröva, och i ett ämne, där utredningen var i full gång.

Det är ock rätt egendomligt att jämföra detta statsutskottets förfarande med vad som oupphörligen har ägt rum under de senare åren och som fortfarande äger rum i en rad med frågor, då det gäller vårt skolväsendes organisation. I statsverkspropositioner, i utskottsutlåtanden och i andra utlåtanden finner man oupphörligen det uttalandet: Här föreligger ju den stora omorganisationsfrågan på skolområdet, den är under utredning, vi skola därför icke föregripa den på någon punkt, vi skola icke besluta något i detalj, vi få lov att se denna utredning an. I denna punkt åter är det två utredningar, som skulle föregripas. Det är först och främst den stora utredningen, ty det förslag, som det här är fråga om, ingriper ju på det mest avgörande sätt i frågan om privatläroverkens och de högre flickskolornas ställning. Den utredningen skulle föregripas, och vidare skulle denna specialutredning, som icke heller är avslutad, i denna särskilda punkt föregripas, utan att någon myndighet haft tillfälle att yttra sig, utan att de särskilda institutioner, som här äro särskilt berörda, fått längre tid på sig än dessa tre dagar att försöka kontrollera dessa uppgifter.

Jag berörde nyss något de uppgifter, som voro inkomna genom statsutskottets frågeformulär. Jag skall icke gå så mycket in på dem. De diskuterades och belystes ganska mycket under debatten i natt i andra kammaren, och jag vågar sammanfatta det, som där passerade, däri att det till evidens visades, att de på en rad betydelsefulla punkter voro oriktiga och missvisande. Det påvisades, att man exempelvis, då det talades om terminsavgifternas storlek, hade utgått från år 1922 men icke försökt skaffa fram någon undersökning från de sista åren, fastän det i alla fall är notoriskt, att vid en del läroverk dessa terminsavgifter satts ned under de sista åren. Det konstaterades, att man icke gjort något försök att undersöka en sak, som ju inverkar på läroverkens ekonomi

i allra högsta grad, nämligen huruvida dessa läroverk hava till fullo eller till övers fullgjort sin skyldighet att, när de mottagit dessa statsbidrag, i följd därav bevilja obemedlade lärjungar nedsättning i dessa terminsavgifter, över vilka man klagat. I avseende därpå kunde det dock uppvisas, att, när man under dessa dagar gjort ett litet överslag från 12 stockholmsläroverk, som man i detta fall lyckats skaffa uppgifter ifrån, för dessa läroverk, som enligt grunderna för statsbidraget varit skyldiga att bevilja sådan nedsättning till cirka 45,000 kronor, nedsättningsbeloppet i själva verket uppgått till 92,000 kronor. De hava således gjort mycket mera för statsbidraget, än de varit skyldiga till för att tillgodose, vad man i detta sammanhang så mycket talat om, nämligen de obemedlade lärjungarna.

Det framhölls vidare, att de statistiska uppgifter, som voro meddelade rörande läroverkens ekonomiska tillstånd, voro baserade på ett enda år, i stället för att man, om man skall få någon klarhet om sådana institutioner, givetvis bör taga ett jämförelsebelopp för flera år. Det påvisades vidare, att vid den ena efter den andra av dessa skolor, som angåvos redovisa vinst, förhållandet var det, att denna vinst i själva verket var sådant, som måst avskrivas på föregående års förluster, och att bakom dessa siffror ofta lågo än större förluster. Således, hela den föreställning, som dessa uppgifter måhända ingivit åtskilliga — jag vet, att de citerats på detta sätt i pressen — om den stora vinst, med vilken dessa läroverk skulle hava gått, är i en mängd fall felaktig. Det har icke varit vinst utan förlust. På samma sätt förhåller det sig på åtskilliga andra punkter med uppgifterna, men jag skall icke för närvarande gå in därpå.

Så kommer då utskottet med sitt förslag, och utskottet har då uppställt åtskilliga villkor för det statsbidrag, som utgått sedan åtskilliga år tillbaka och som, då det kom till, betecknades såsom absolut nödvändigt för att upprätthålla dessa läroverk, såsom en gård av erkänsla för vad dessa läroverk uträttat på detta område och såsom ett försök att hjälpa upp den från alla håll erkända dåliga, underavlönade ställning, i vilken dessa läroverks personal hade fått draga sig fram under senaste år. Jag skall be att något få beröra dessa villkor.

De första villkoren röra en förändring av tjänstgöringsskyldigheten för lärarna och lärarinnorna. De skola, för att få åtnjuta statsbidrag, ha en viss tjänstgöringsskyldighet. Hittills hava de haft rätt att fullgöra denna skyldighet på det sättet, att de få fullgöra en tredjedel av tjänstgöringen i de förberedande klasserna. Detta vill utskottet nu absolut slopa. För att man skall få statsbidrag till arvodet åt en lärarinna fordras, att hon icke får räkna in i sin fulla tjänstgöringstid arbetet i de förberedande klasserna. Jag måste betona, att det ur pedagogisk synpunkt torde vara ganska allmänt erkänt, att det just varit en fördel, att en lärare kunnat följa undervisningen från det lägre stadiet upp i det högre. Dessutom är det så, att det givetvis kommer att medföra synnerligen stora svårigheter att i en hast från den 1 juli i år — då vi nu stå i mitten av april månad — kasta om skolornas hela schema, vilket man givetvis måste göra, om man skall flytta över lärarinnornas undervisningsskyldighet i ämnen, i vilka de äro vana att undervisa, från att delvis fullgöras på det lägre stadiet till att enbart fullgöras på ett högre stadium, där det kanske icke finns möjlighet att giva dem ett tillräckligt timantal i dessa ämnen, utan där de skulle tvingas att undervisa jämväl i helt andra ämnen.

Vidare har föreslagits en ändring av bestämmelserna om s. k. full tjänstgöring. Denna har, i likhet med vad vid statens samskolor varit förhållandet, uppgått till 22—26 timmar i veckan. Utskottet vill utbyta detta mot 24—28 timmar i veckan och hänvisar till att denna sista tjänstgöringsskyldighet är den för de kommunala mellanskolorna föreskrivna. Ja, det är riktigt, men skillnaden är, att dessa lärare och lärarinnor vid privatläroverken äro mycket lägre avlönade än lärare och lärarinnor vid kommunala mellanskolor. Man vill så-

Ang.
lönetillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)

*Ang.
lönetillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.*

ledes, att de skola påläggas en ökad tjänstgöringsskyldighet för lägre betalning, än deras kolleger vid de andra läroverken hava i stort sett.

Jag kan dessutom säga, att det gjorts en del befogade anmärkningar mot det sätt, varpå den här redogörelsen för deras faktiska tjänstgöring är uppgjord. Jag skall emellertid icke gå in på det.

(Forts.)

Utskottet har också föreskrivit såsom villkor, att klasserna ej få uppdelas på parallellavdelningar, förrän de nått en viss storlek. Den bestämmelse, som utskottet i detta hänseende föreslagit, innebär, att i hela flickskolan, flickskolan tagen såsom helhet, skall sådan klassuppdelning icke få äga rum, förrän en klass nått ett antal av 35 lärjungar. Nu är förhållandet det, att en god del av dessa läroverk, som hittills kunnat röra sig friare och dela upp sina klasser tidigare och som ur pedagogisk synpunkt ansett sig berättigade att göra det och även varit berättigade därtill enligt villkoren för hittills utgående statsbidrag, icke hava sådana lokaler, att de omedelbart kunna åtlyda den bestämmelsen. De hava nämligen icke lokaler i tillräckligt antal, som rymma 35 lärjungar. Det är således ingen möjlighet för dem att ögonblickligen ställa sig det påbudet till efterrättelse.

Dessutom är det en annan omständighet, som här bör framhållas. Det är ännu en punkt, där man, såvitt jag förstår, skulle komma att pressa privatskolorna hårdare än andra med dem jämställda skolor. Det är ju så, att de högre flickskolorna uppdelas efter sjätte klassen i två avdelningar. Den ena avdelningen är gymnasiet, den andra är sjunde och åttonde klasserna, ett slags högre avslutningsklasser i flickskolebildningen. Nu är förhållandet det, att man vid statens allmänna läroverk, där man också har bestämd tjänstgöringsskyldighet, låter förändringen från det lägre stadiet till det högre stadiet inträda just vid denna linjeklyvning, om jag så får säga, som där sker vid femte klassen. Där är det så, att i de fem nedre klasserna har man en strängare tjänstgöringsskyldighet, men så fort man kommer upp i gymnasiet eller gymnasiets parallellavdelning, d. v. s. sjätte klassen, avslutningsklassen, har man lägre tjänstgöringsskyldighet. Man har ansett, att det är nödvändigt, att lärarna hava en lägre tjänstgöringsskyldighet på det högre stadiet. Även adjunkter, som tjänstgöra i gymnasiet eller avslutningsklassen, hava lägre tjänstgöringsskyldighet. Här återigen vill man pressa flickskolornas lärarkrafter vida hårdare. Man vill visserligen, att deras tjänstgöring på gymnasiet skall likställas med gymnasietjänstgöringen vid allmänt läroverk, men tjänstgöringen i sjunde och åttonde klasserna vill man fortfarande likställa med tjänstgöring på läroverkens lägre stadium. På den punkten vill man således pressa privatskolornas lärare hårdare, än lärarna vid de jämförbara statsläroverken pressas på den punkten.

Nu är det så, att jag tror, att alla, som sysslat med denna skolreform, varit ense därom, att man vid den blivande utvecklingen av flickskoleundervisningen skall försöka se till så mycket som möjligt, att man icke skall kopiera flickskolorna efter de manliga statsskolorna, gosskolorna, och att man icke skall ställa så till, att man speciellt lockar in flickskolornas alumner på den teoretiska utbildningslinjen, utan man skall försöka bibehålla så mycket som möjligt av det värdefulla i den nuvarande flickskoleutbildningen. Det värdefulla, som funnits bland annat därutinnan, att man på de högre stadierna försökt specialisera sig på en mera avslutande, en för hemmet, för det medborgerliga och praktiska arbetet avpassad högre flickskolebildning. Då ligger i detta statsutskottets förslag, att arbetet på den linjen skall underskattas och undervärderas och att de lärare och lärarinnor, som undervisa på den linjen, skola pressas mycket hårdare än de, som undervisa på de för gymnasiet avsedda parallellinjerna. Det är självklart, att det på det högre stadiet behövs en mera specialiserad utbildning, och därför behövs också bättre villkor för lärarinnor och lärare i de klasserna.

Nu har statsutskottet beträffande dessa bestämmelser föreslagit, om jag så får säga, ett par säkerhetsventiler. Avdelningen fann vid närmare påseende, när den utformat dessa hårda bestämmelser, att det kanske icke var riktigt väl beställt, och sökte då tillägga ett par säkerhetsventiler. Den ena av dessa säkerhetsventiler gäller lokalförhållandena, och den har blivit utformad på det viset, att den här förändringen ej behöver träda i kraft, där »bristande lokalutrymmen lägga oöverkomliga hinder i vägen». Jag tillät mig i går kväll fråga, vad statsutskottet menade med detta, men jag har ännu ej fått ett tillfredsställande svar. Jag tillät mig fråga, om statsutskottet menar, att om t. ex. en flickskola, en samskola eller en kommunal mellanskola, som i detta fall äro alldeles likställda, byggt eller hyrt en lokal, som för närvarande icke har dessa utrymmen, och skolan således ej kan fullgöra villkoret utan att bygga om lokalerna eller förhyra vid sidan liggande, eventuellt befintliga lokaler, om statsutskottet menar, att villkoret då är uppfyllt. Därest svårigheter förefinnas för att anskaffa dessa utrymmen utan ombyggnad eller hyrande av större lokaler, anser då utskottet, att dessa svårigheter få innebära, att villkoret är uppfyllt under sådana förhållanden? Om så är fallet, om man kan åberopa dylika svårigheter en längre tid, är detta villkor kanske icke så svårt. Men jag har ej fått svar på min fråga. Som statsutskottets utlåtande är skrivet, pekar det snarare på en motsatt tolkning, nämligen att vad som kräves för att villkoret skall vara uppfyllt är, att man skall göra alla möjliga ansträngningar, oberoende av de ekonomiska förhållandena, för att spränga de gamla klassrummen eller hyra nya lokaler i närheten. Speciellt för de skolor, som begagna förhyrda lokaler, bleve detta givetvis mycket betydande svårigheter, som draga med sig mycket stora ekonomiska konsekvenser.

Den andra lilla ventilen, som utskottet infört, avser, att man skulle få ett övergångsår 1924—1925, under vilket skolorna skulle i någon mån få försöka anpassa sig efter de ändrade förhållandena. Men denna möjlighet till anpassning är även den ganska begränsad. Den är begränsad så, att den gäller ej exempelvis en pensionsberättigad lärare eller lärarinna, som ännu av en eller annan anledning arbetar i skolan — man kan exempelvis ha funnit en sådan vara så förtjänstfull och duglig, att man söker behålla honom eller henne. Den gäller ej timplärarna, och det torde dock vara ganska allmänt erkänt, att när dessa skolor skaffa sig timplärare, göra de det för att få speciellt dugliga lärarkrafter i vissa ämnen. Den gäller ej heller eller, rättare, den gällde ej tills i går natt alla dem, som ej i två år varit anställda vid samma skola. Således, alla timplärare, alla pensionsberättigade, alla som icke i två år varit anställda vid samma skola skulle bums avskedas eller — rättare sagt — för dem skulle skolan ej vidare få statsbidrag från den 1 juli innevarande år; de måste omedelbart bort. Så var bestämmelsen tills i går natt. Då hade man emellertid gjort statsutskottet uppmärksam på att denna bestämmelse var i vissa konsekvenser alldeles orimlig, exempelvis beträffande dessa personer, som skulle ha haft två års anställning i samma skola, ty det kunde ju hända, att vederbörande visserligen ej haft två års anställning i den skolan, men haft 15 till 20 års anställning i en annan skola och på grund av sin skicklighet blivit överflyttad till just ifrågavarande skola. Det finns faktiskt en hel rad sådana fall, men om vederbörande endast tjänstgjort ett år i den nya skolan, skulle de tvärt avskedas. En skola, som i ett visst läroämne baserat sig dels på dugliga timplärare dels på sådana lärare, som den lockat till sig på grund av deras eminenta duglighet ifrån ett annat läroverk, skulle tvingas att bums avskeda dessa. Den sista orimligheten gjorde tydligen intryck på statsutskottets annars ganska hårda hjärta, och därför framkom då i går natt det ändringsförslag i andra kammaren, som herr Bergqvist nu också framlagt i denna kammare, ett ändringsförslag av den innebörd, att dessa lärare icke skulle behöva avskedas, därest de haft två års tjänst-

Ang.
lönetillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.

(Forts.)

Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.

(Forts.)

göring vid *liknande* läroanstalt. Jag vill säga, att det naturligtvis är en förbättring, men icke är det en så förskräckligt stor förbättring, i varje fall ej för de kommunala mellanskolorna. Det kan möjligen gå an för de privata läroverken, ty där är det en mycket, mycket stor grupp »liknande läroanstalter», som det gäller, men beträffande de kommunala mellanskolorna tror jag icke, att jag misstager mig, om jag säger, att det är notoriskt, att ju starkare de utvecklats sig, dess starkare ha de eftersträvat att till sig överflytta dugliga lärarkrafter från *andra* slags läroverk. Och som villkoret i går natt formulerades beträffande de kommunala mellanskolorna, fordras det, för att man skall vara fri från denna tvångsavhysning, att vederbörande skall hava tjänstgjort mer än två år vid just kommunala mellanskolor. Men om däremot en person lockats dit från ett annat slags läroverk, skall vederbörande ögonblickligen avskedas.

Jag skall icke gå in på kontrasten mellan det sätt, varpå utskottet behandlat denna fråga, och det sätt, på vilket det behandlat en annan vid denna riksdag uppkommen fråga, huru man eventuellt skulle göra vissa förändringar i det förhållandet, att på vissa ställen i landet folkskollärare — enligt utskottet överkvalificerad arbetskraft — tjänstgöra på småskolestadiet. Men jag ber kammarens ledamöter genomläsa sidan 105 i utskottsbetänkandet om åttonde huvudtiteln för att se, med vilken ytterlig försiktighet utskottet där i alldeles analogt fall går fram. Där betonas upphörligt, att förrän man gör något, måste man ha en fullständig utredning, och att det även sedan utredningen kommit till stånd, ej kan komma i fråga att ögonblickligen vidtaga åtgärder, och att man icke heller skall få sätta ens utredningen som villkor för statsbidragets utgående.

En ytterligare detalj, som jag skall be att med några ord få beröra, är utskottets ställning till frågan om kontrollen på dessa läroverks räkenskaper och förvaltning. Där hade skolöverstyrelsen framställt ett förslag, som gick ut på att den kontrollen skulle så utövas, att i den lokala revisionen vid skolan skulle något statsorgan, länsstyrelsen, insätta en revisor vid sidan av skolans egen revisor, och sedermera skulle efter denna första revision komplexet av räkenskaper överlämnas till riksräkenskapsverket, som skulle vidtaga en andra revision. Statsutskottet har accepterat detta och satt in som villkor, att räkenskaperna skola överlämnas till granskning av riksräkenskapsverket. Det var nu naturligt, att riksräkenskapsverket också hördes över skolöverstyrelsens förslag, och när riksräkenskapsverket för några dagar sedan kom in med sitt förslag, förklarade riksräkenskapsverket, att detta förslag att lösa kontrollfrågan var ur enhetlighetens, kostnadsfrågans och även ur åtskilliga andra synpunkter ej alls lämpligt. Riksräkenskapsverket sade, att det ville, att man skulle lösa frågan på annat sätt. Det sade, att vill man ha en enhetlig lösning av detta, skall man ej låta 25 länsstyrelser insätta revisorer, ty då kan det bli 25 olika uppfattningar vid denna lokala revision, utan det är bättre, att dessa lokala revisorer tillsätts av en statlig myndighet, exempelvis riksräkenskapsverket. Då kan man få fram vad tidigare brustit på detta område, då kan till grund för granskningen verkligen läggas ett enhetligt bokföringssätt och redovisningssystem. Men gör man detta, säger riksräkenskapsverket, är det fullkomligt onödigt att sedan skicka räkenskaperna till en andra revision hos riksräkenskapsverket. Det är ej ens möjligt, säger riksräkenskapsverket, ty verket har icke tillräckligt med arbetskrafter härför. Men statsutskottet har icke velat avvakta detta yttrande från riksräkenskapsverket, utan går fram för denna dubbla revision hos riksräkenskapsverket, som detta verk förklarar vara opraktisk, oekonomisk och icke genomförbar, utan att man utökar riksräkenskapsverkets arbetskrafter. Det förefaller mig, som om redan detta exempel kunde vara tillräckligt för att belysa, hur pass outredd frågan på väsentliga punkter ännu är.

Så kommer jag till konsekvenserna i olika avseenden och först då de ekonomiska konsekvenserna. Ja, då finner jag, att utskottet beräknat en viss nedsättning av statsanslagen på sammanlagt 290,000 kronor. Men utskottet har ju beräknat denna nedsättning utan hänsyn till sina s. k. säkerhetsventiler, utan hänsyn till de där undantagen, som i varje fall under nästkommande år skulle kunna göras. Vad dessa undantag skulle innebära, har utskottet ej sagt ett ord om eller vilka ekonomiska konsekvenser de skulle leda till, men de besparings-siffror, som man här viftar med, bliva under sådana förhållanden ganska osäkra. Man kan trösta sig med att detta är ett förslagsanslag, så att det gör ingenting, om det överskrides; jag förmodar, att det är utskottets mening på denna punkt. Men hur bli konsekvenserna för vederbörande? Jo, när utskottet beräknar en besparing av 260,000 kronor å anslaget till tillfällig löneförbättring, så kan man lätt räkna ut, att det skulle drabba mellan 170 och 200 lärarinnor. Vart skola de taga vägen, och hur skall man ställa det med dessa? Ja, antingen blir det så, att skolorna känna sig bundna av dem, och då få skolorna taga på sig kostnaden för deras avlöning utan statsbidrag, och det är icke så lätt för dessa anstalter, som i många fall måste leva på uppoffringar av enskilda. Eller också blir det så, att man får kasta ut dem, och vad det innebär skall jag icke tillåta mig att närmare belysa, men det är enligt min tanke ej rätt att gå så till väga. Även om på detta område finnas missförhållanden, och det är möjligt, är det ett förkastligt sätt att, som utskottet gör, skära allting över en kam, så att de, som äro de ekonomiskt bäst ställda, kanske icke drabbas så hårt, medan de svaga, som ha svårt att draga sig fram, drabbas hårdast. På detta sätt skall man således, utan att någon utredning är verkställd, hugga ned med dem, som brustit, även de oskyldiga, ja, jag skulle vilja säga, i första hand drabba de oskyldiga. Ty vad man må säga om detta kapitel, de där stackars lärarinnorna i skolorna äro verkligen icke på den punkten skyldiga, men de skulle på detta sätt dömas, utan att en utredning föreligger.

Slutligen ett par ord om vilka det är, som man på detta viset far fram över, dessa privatläroverk, samskolor o. s. v. Jag tror icke, att jag riskerar att bli motsagd av någon enda, om jag gör gällande, att de ha varit pionjärskolor i vårt land. De ha varit de skolor, där man just, genom att man haft större frihet, kunnat pröva sig fram, och där man har prövat sig fram med de nya metoderna, de nya försöken i organisationsfrågor, i upptagandet av nya undervisningsämnen, i exempelvis upptagandet av samskoleidéen, i upptagandet av slöjden o. s. v. Jag skulle icke stanna på mycket länge, om jag skulle räkna upp alla de fall, då notoriska förbättringar och reformer i vårt undervisningsväsen börjat just i dessa privatskolor. Vad de på detta område utfört har visat sig vara välsignelsebringande för hela vår undervisning och kommer säkerligen fortfarande att vara det. Om kammarens ledamöter ville genomgå den lista på dessa skolor, som föreligger vid utskottets utlåtande, är jag övertygad om att kammarens ledamöter skulle påträffa det ena namnet efter det andra på sådana, som varit föregångsmän på det svenska undervisningsväsendets område. Härtill kommer, att det ej är staten, som har upprättat dessa skolor; det är ej staten, som har förtjänsten av deras tillkomst, utan det är kommuner och enskilda, som med stora uppoffringar berett möjlighet till att dessa läroanstalter överhuvud kommit till och överhuvud kunnat fortleva och utöva sin banbrytande och välsignelserika verksamhet. Dessutom är det ju så, att en del av dessa läroanstalter tagit om hand undervisningsuppgifter, som på andra håll legat i träde och som staten icke brytt sig om. Så är det exempelvis med den högre flickutbildningen, som man dock nu hoppas, att staten omsider skall omhändertaga och hjälpa fram och som staten under senare år har bidragit att hjälpa fram med dessa understöd, som man nu så hårt vill beskära. Denna utbildning hade legat försummad, om icke dessa skolor trätt emellan och, såsom jag förut sagt, gjort det med stora

*Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.*

(Forts.)

Ang.
lönetillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)

ekonomiska uppoffringar för kommuner och för enskilda och — jag vill tillägga — med mycket uppoffrande arbete för de vid dem anställda. Det har fordrats, för att allt detta skulle bära frukt, det nitiska, plikttrogna och uppoffrande arbete, den kärlek till kallet, som utmärkt lärar- och lärarinnekåren vid dessa läroverk i stort sett. Jag tror ock, att alla, som närmare känna till dem, äro ense, att man bör vara besjälad av synnerligen stor tacksamhet mot dessa personer, som dessutom ända till de sista åren, ända tills dessa statsunderstöd kommo till, stått med jämförelsevis mycket låga löner och ofta slitit ut sig i sitt arbete. De ha gått med så låga löner, att de på många orter i landet ännu understiga exempelvis folkskollärarkårens löner. Det är dessa personer, som man på detta sätt vill straffa så hårt och bryskt, som här är föreslaget, utan att riksdagens ledamöter i stort sett ha haft tillfälle att pröva frågans innebörd, räckvidd och konsekvenser.

Det är ur den synpunkten jag för min del ansett mig skyldig att, så varmt jag kan, vädja till kammaren att icke gå fram på denna väg utan lämna utredningen det utrymme, av vilket frågan är fullt förtjänt.

Herr Hallin: Herr greve och talman, mina herrar! Efter det klara, sakliga och utredande anförande, herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nu haft, samt den nedgörande kritik, må jag väl säga, som han riktade mot utskottets uppfattning i denna fråga, kan det ju knappast för den, som icke står på denna utskottets ståndpunkt, vara något att tillägga, men då jag ställt mig på den reservation, som är fogad till detta utskottsutlåtande, skall jag be att få yttra några ord.

Sällan har väl ett utskottsutlåtande blivit mer uppmärksammat — det vore synd att säga, att denna uppmärksamhet varit av någon smickrande art — och mötts av en så enhällig gensaga i den allmänna opinionen. Man får hoppas, att denna naturliga reaktion också skall utlösa sig här i kammaren och att första kammaren nu står inför en möjlighet att, sin ställning likmätigt, som den har i riksdagen, förhindra ett förhastat beslut. Det torde höra till sällsyntheterna, att ett utskott, även om det är statsutskottet, ger sig till att på egen hand och helt detaljerat framlägga förslag rörande villkoren för ett statsanslags åtnjutande, utan att Kungl. Maj:t haft tillfälle att genom sina vederbörande förvaltningsorgan pröva detsamma. Så har emellertid utskottet gått tillväga, och resultatet är förvisso icke uppmuntrande; det manar icke heller till någon efterföljd. Den reservantgrupp, som jag tillhör och till vilken jag även fått bemyndigande att tillkännagiva herr Swartz' anslutning, ehuru han på grund av sjukdom icke varit i tillfälle att deltaga i den slutliga behandlingen av detta ärende, har ansett, att en viss varsamhet väl vore i sin ordning vid bedömandet av ett förslag av så genomgripande natur, som detta är. Vi ha därför gått fram med ett förslag om avlåtande av en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari man skulle begära en utredning i hithörande frågor. Denna varsamhet, som vi här ha rekommenderat, har utskottet vid ett föregående tillfälle, såsom ock herr statsrådet nyss erinrade om, också varit med om att tillämpa, när det då gällde undervisningens förläggande på det nedre stadiet i folkskoleklasserna. Det var, när kammaren i går behandlade åttonde huvudtitelns punkt 154, då vi beslöto att avlåta en skrivelse i denna fråga. Men här har man bara velat dekretera och lagt den hårda linjalen över det hela. Resultatet, om förslaget nu verkligen skulle genomföras, blir säkerligen högst bekymmersamt för läroverken, men framförallt för deras lärarpersonal. På grund av det nära samband, som vi reservanter hava funnit förefinnas mellan samtliga de punkter, som förekomma i detta utskottsutlåtande, ha vi ej ansett oss kunna vara med om denna lösning rörande uppdelningen i vissa fall på parallellklasser i de kommunala

mellanskolorna, utan vi ha ansett, att även där frågan borde ses i samband med de omändringar och reformer, som nu äro ifrågasatta på de enskilda skolornas område. Vi ha därför yrkat avslag på Kungl. Maj:ts förslag med avseende på de kommunala mellanskolorna. Jag har ansett, att även den frågan bör i ett sammanhang komma upp till prövning och avgörande.

Nu har utskottet trots sig kunna rättfärdiga sitt handlingssätt genom att framställa ett förslag om övergångsbestämmelser, och herr statsrådet var också nyss inne på detta utskottets förslag. För att något illustrera, jag vågar nästan säga, det kupppartade i det förslag, som utskottets andra avdelning kommit fram med och som nu blivit utskottets förslag, kan jag nämna, att denna övergångsbestämmelse icke fanns i det för utskottet först framlagda förslaget. Man bjöds på densamma genom en enkel uppläsning, och det sattes t. o. m. i fråga, att man skulle taga den, utan att man ens hade sett densamma i tryck. Utan överdrift må man väl kunna säga, att även med denna övergångsbestämmelse utskottets förslag är mycket bryskt, och den övergångstid, som är föreslagen, måtte väl ändå kunna betraktas väl så kort, bortsett från de formella brister, att förslaget icke kan anses vara så grundligt övervägt, som önskligt hade varit. Hänsyn ha fått vika för något slags dåligt humör, som allt för mycket präglar utskottets förslag. Reservanterna ha velat bevara riksdagen från att följa med på en dylik väg. Vi vilja ha en hänsynsfull och rättvis ekonomisk kontroll vis å vis privatläroverken. Vi ha dessa läroverk att tacka för en mycket god och uppoffrande pedagogisk verksamhet. Stora summor hava enskilda offrat på desamma, och staten borde tacksamt inkassera icke blott de ekonomiska lättnader deras tillvaro inneburi för statsbudgeten utan även den berömvärda insats i undervisningshänseende, som deras, sitt kall hängivna, lärare och lärarinnor gjort. Den något större rörelsefrihet de i jämförelse med statens läroverk tills dato haft har utan tvivel kommit undervisningen, särskilt dess individuella läggning, fördelaktigt till godo. En varsamhet, när man nu skall gå att lägga om dessa villkor, är därför också förvisso väl på sin plats. Reservanterna bestrida icke, att en dylik omläggning i vissa avseenden bör övervägas och komma till stånd, men de anse, att densamma först efter utredning och förslag från Kungl. Maj:ts sida bör prövas och beslutas av riksdagen.

Åtskilligt vore nog att säga utöver detta, men som jag vet, att här åtskilliga talare anmält sig, som komma att på en hel del detaljpunkter inrikta sin kritik mot det förslag, som här föreligger, skall jag nu, herr talman, sluta med att yrka bifall till den reservation, som är bifogad punkten. Innan jag lämnar denna plats, ber jag dock att få fästa uppmärksamheten på att ett tryckfel insmugit sig å sid. 19 i utskottets betänkande, där § 135 bör ändras till § 133.

Greve Wachtmeister: Herr greve och talman! Jag skall icke många sekunder upptaga kammarens tid. Jag vill endast bidra med en protest mot det överrumplingsförsök, till vilket jag anser, att statsutskottet gjort sig skyldigt.

Det har ju en gång fällts ett yttrande, som lyder så: gagnar det staten, så slå till, och det skulle i här förevarande fall kunna uttydas så, att man, om den åtgärd, som här föreslagits, skulle gagna staten och det allmänna, icke bör visa någon större misskund mot våra privatläroverk, dess lärare, lärarinnor och elever. Men jag vågar påstå, att staten och det allmänna icke gagnas genom

*Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.*
(Forts.)

*Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.*
(Forts.)

den åtgärd, som statsutskottet här föreslagit, utan att tvärtom densamma endast skulle komma att åstadkomma skada. Man river ned, förstör och förhindrar. Genom vad man vill sätta i stället skulle ett kaos uppstå, då den redan nu olidliga trängseln vid statens läroverk förbjuder varje tanke på, att härigenom en ersättning skulle kunna vinnas för vad man förlorat. Det går icke. Man skymtar visserligen i fjärran pudelns kärna, d. v. s. skolkommissionens förslag, men detta förslag är ännu icke aktuellt. Det torde fordras mycken utredning, innan det blir aktuellt, och det går därför icke att sätta det i stället.

Då reservanterna taga avstånd från ett brådstörtat tillvägagångssätt och inbjuda till den utredning, som rimligtvis kan begäras, vill jag uttala en livlig förhoppning om, att åtminstone det ojämförligt största flertalet av denna kammars ledamöter skall bifalla den vid punkten fogade reservationen, till vilken jag, herr greve och talman, ber att få yrka bifall.

Herr Bergqvist: Herr greve och talman! Då jag hör till dem, som biträtt utskottets förslag, går ju den kritik, som statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här riktat mot utskottet, även ut över mig. Jag ber emellertid, när jag nu går att uttala mig i denna fråga, från början få förklara, att det icke ett ögonblick hos mig varit någon misstämning mot de privata läroverken, som dikterat min hållning i denna fråga. Jag vågar räkna mig till dessa skolors varmaste vänner, och hade det enligt min uppfattning här varit fråga om någon verklig stryppningsåtgärd mot dessa läroverk hade jag givetvis ej stått på utskottsmajoritetens sida. Efter vad jag sett i tidningarna har vid debatten om denna punkt i andra kammaren den egyptiska mordängeln åter varit framme och spökat. Jag vill då säga att jag för min del sökt spela rollen av den, som strukit offerblodet på privatskolornas dörrposter, så att mordängeln i första hand icke skulle slippa in och att han sedan måtte avkläda sig det grymmaste av sin rustning, innan han träder innanför tröskeln. Jag har sökt intaga en medlande ställning vid frågans behandling. Jag kan medgiva, att det kanske i viss mån varit konjunktursynpunkter, som inverkat vid mitt ståndpunktstagande i ärendet. Jag har nämligen varit av den bestämda uppfattningen, att ett förslag i den riktning, som framkommit i utskottet, skulle ha utsikt att gå igenom i andra kammaren. Om första kammaren hade jag naturligtvis mina förhoppningar, att den icke skulle acceptera så långt gående förslag som det ursprungliga i detta hänseende. Nu ha emellertid mina beräkningar genom beslutet i natt i andra kammaren till fullo bekräftats. När jag nu utgått ifrån denna uppfattning, har det varit min strävan att söka göra det förslag, som skulle framläggas för riksdagen, så mildt för privatläroverken som möjligt, och därför har jag strävat att få in vissa bestämmelser, vilka av herr statsrådet här betecknats såsom säkerhetsventiler. Jag kan också utan att på något sätt förråda sekretessen nämna, att det verkligen hade funnits möjlighet att få förslaget ännu mera uppmykat till privatläroverkens förmån, därest vi alla inom utskottet kunnat komma på en och samma linje, ty marken var beredd för detta. För det första hade det varit möjligt att få två övergångsår och för det andra vissa andra smärre eftergifter.

Nu ligger frågan som den ligger, och det gäller för denna kammare att fatta sitt beslut. Vad som därefter kan komma kan icke ännu med säkerhet bedömas.

Jag lyckönskar herr statsrådet till det varma och klarläggande anförande han haft här i kammaren, men jag måste i alla fall i anledning av detsamma göra en och annan erinring.

Den utredning, som förelegat, har visserligen icke varit föremål för uttalanden av sakkunniga myndigheter i detta fall, men de uppgifter utskottet mottagit hava kommit från den myndighet, som på detta område bör ha den största auktoriteten, nämligen skolöverstyrelsen. Såväl skolöverstyrelsens uttalande i den

utredning, som styrelsen, jag tror det var i december månad förlidet år, avlämnat till Kungl. Maj:t, som också de tabellariska uppgifter utskottet fått peka åt det hållet, att det finnes skäl för vissa ändringar med avseende å privat-skolornas organisation. Huruvida det varit klokt av utskottet att nu föreslå definitiva åtgärder i denna sak vill jag lämna därhän, men, som sagt, från min synpunkt sett var detta någonting, som man knappast kunde förhindra. Det gällde att söka få dessa nya bestämmelser så lyckligt formulerade som möjligt.

Herr statsrådet talade om, att föreliggande förslag utarbetats under sträng sekretess. Ja, i regel är det ju så, att man från utskotten icke släpper ut någonting, förr än besluten justerats. Detta är praxis inom riksdagsarbetet. Men sekretessen har i detta fall verkligen icke varit effektiv, ty vart man gått och vänt sig under hela riksdagstiden har man dag för dag vetat, hurudant läget varit inom statsutskottets andra avdelning med hänsyn till denna fråga.

Vidare sade herr statsrådet, att riksdagsmännen endast haft tre dagar på sig för att sätta sig in i ärendet. Den tiden är väl ändå något för kort tillmätt, ty utskottets beslut fattades, jag tror det var den 2 eller kanske den 3 april, och nu ha vi i dag den 10 april. Följaktligen borde ju de allmänna linjerna av beslutet ha varit kända åtminstone genom tidningarna en något längre tid.

Sedan sade herr statsrådet, att den tablå statsutskottet bifogat sitt utlåtande innehåller uppgifter, som icke äro kontrollerade, och att dessa uppgifter skulle vara i flera avseenden felaktiga. När man får dem från den myndighet, som har att leda undervisningen i landet, så bör man kunna ha den tilltron till uppgifterna, att de skola vara riktiga. Herr statsrådet nämnde, att den vinst, som läroverken haft på sin rörelse, skulle vara fullständigt felaktigt beräknad i denna tablå. Det må vara sant, det kan jag icke avgöra. Men det är i varje fall en sak, som icke direkt inverkar på själva frågan. Ty det förslag, som föreligger, går icke egentligen ut på att försämra ekonomien för privatläroverken. Att t. ex. ett läroverk har ett färre antal lärare med samma antal lärjungar som förut kan aldrig i livet verka därhän, att ekonomien för läroverket blir sämre, och det har också gjorts den invändningen mot utskottets förslag i tidningarna, att man egentligen gynnat dessa läroverks föreståndare.

Vidare sade herr statsrådet, att man borde ha jämfört uppgifter för flera år. Ja, utskottet har åtminstone haft uppgifter för två skilda år. Det finnes en tablå vidfogad den utredning, som av skolöverstyrelsen inlämnats till Kungl. Maj:t. Denna tablå gäller år 1914, och så finnes det en tablå bifogad utskottets utlåtande, vilken gäller år 1922. Om man jämför siffrorna i dessa tablåer med varandra, så finner man, att det statsbidrag, som utgår till privatläroverken, ökats i betydande mån sedan år 1914. Jag vill bara taga ett par läroverk. Anna Sandströms läroverk i Stockholm hade år 1914 ett statsanslag å 12,880 kronor, 1922 hade det ett statsbidrag av 99,560 kronor. Tager jag sedan Sigrid Rudebecks skola i Göteborg, hade densamma år 1914 ett statsanslag å 15,468 kronor, 1922 hade den ett statsbidrag å 162,609 kronor. Man ser sålunda, att staten har beträffande anslag ganska gynnsamt behandlat privatläroverken, och det är därför klart, att staten måste fordra ökad kontroll över användningen av dessa medel, vilket också avsågs med den skrivelse, som riksdagen förra året avgav i ärendet.

Sedan kom herr statsrådet till frågan om lärarnes tjänstgöringsskyldighet och berörde då i första hand den förändringen, att en lärarinna på det egentliga flickskolestadiet icke längre skulle med åtnjutande av statsbidrag få tjänstgöra på det förberedande stadiet. Herr statsrådet säger, att det varit en pedagogisk fördel med denna anordning, och det är mycket möjligt, att så varit fallet. Jag får säga, att jag för min del icke är någon vidare varm vän av denna förändring, men å andra sidan ansågs det, i likhet med vad fallet var, när man behandlade frågan om folkskollärarinnors anställning i småskolan, att det var att använda

Ang.
Lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)

Ang. överkvalificerad arbetskraft på småskolestadiet. Det finnes flera privatskolor, där man icke begagnat sig av detta medgivande, utan där småskolelärarinnor ha tjänstgjort i de förberedande klasserna och flickskolelärarinnorna helt och hållet på flickskolestadiet.

(Forts.)

Herr statsrådet berörde sedan frågan om full tjänstgöring och ansåg, att det vore orimligt, att man hade jämställt lärarinnor vid högre flickskolor och lärare vid privatskolor i allmänhet med lärarepersonalen vid kommunala mellanskolor. Det vore obilligt därför, att det rådde en skillnad i avseende å löneförmåner mellan de båda kategorierna av lärare. Den invändningen vill jag givetvis icke underkänna, men å andra sidan kan jag icke heller underlåta att i detta sammanhang erinra om vad skolöverstyrelsen säger i den utredning, som styrelsen avlämnat till Kungl. Maj:t i ärendet. Den finnes intagen i förklaringen till statsrevisorernas berättelse. På sidan 82 redogöres där för löneförmånerna vid privatskolorna, och sedan säges det på sidan 83 följande:

»Emellertid förefinnes intet hinder att överskrida de fastställda minimibeloppen, där så befinnes lämpligt och medel därtill äro tillgängliga. En undersökning av avlöningsförhållandena vid de statsunderstödda privatläroverken under läsåret 1922—1923 har givit vid handen, att berörda lärarinnor i regeln åtnjutit större eller mindre tillskott utöver minimiavlöningen, ett förhållande, som synes tyda på att minimiavlöningen ej ansetts tillfredsställande. Vid vida mer än hälften av privatläroverken utgå kommunala dyrtidstillägg till ifrågavarande lärarinnor, ej sällan beräknade på den del av lönen, varå dyrtidstillägg ej utgår av statsmedel. Vid största delen av samma skolor utbetalas därjämte till lärarinnorna av vederbörande skolas medel extra lönetillskott. En del kommuner lämna ej något extra bidrag till förhöjning av lärarinnornas minimiavlöning; skolorna själva utbetala i sådana fall nästan utan undantag större eller mindre extra tillskott till minimilönen. De av skolorna lämnade extra tillskotten, liksom kommunernas dyrtidstillägg, växla givetvis i storlek, stanna ofta vid ett eller annat hundratal kronor, men stiga i ej få fall till 600 å 800 kronor för att någon gång gå upp till 1.000 kronor och därutöver.»

Av det anförda vill det synas, som om åtminstone flertalet vid privatläroverken anställda lärarinnor hade bättre löneförmåner än de officiella siffrorna giva vid handen. Emellertid anser jag, att en konsekvens av den nu föreslagna reformen, ifall den går igenom, blir, att frågan om en lämpligt förhöjd avlöning åt lärarinnor vid privatläroverken upptages till behandling och föres till ett för dem gynnsamt resultat.

Vad vidare frågan om parallellavdelningar angår, så har densamma sin genetiska upprinnelse i statsverkspropositionens förslag angående de kommunala mellanskolorna. I statsverkspropositionen har nämligen departementschefen föreslagit den ändring i hittills gällande regler för uppdelning av klasser i parallellavdelningar vid kommunala mellanskolor, att sådan uppdelning icke skall ske, med mindre än att lärjungeantalet uppgår till 35. Förut var det 30. När man övergick från de kommunala mellanskolorna till privatskolorna, var den tanken väckt, och den kom att bli en ganska betydande faktor i de förhandlingar, som fördes.

I fråga om det medgivande beträffande parallellavdelningar, som lämnats i statsutskottets förslag, att under vissa förhållanden en uppdelning får ske, då antalet lärjungar i en klass endast är 30, sade herr statsrådet, att han framställt en fråga i andra kammaren, vad meningen med detta kunde vara, huruvida det innebure, att en skola med bibehållande av de nuvarande lokalerna skulle kunna åtnjuta denna förmån för en längre framtid eller om meningen vore, att det skulle innebära en skyldighet för dessa skolor att genom ombyggande utvidga sina lokaler så fort som möjligt. Ja, den frågan står öppen och kommer väl att bero på en tolkning. Men jag vill till herr statsrådet rikta samma fråga beträffan-

de kommunala mellanskolorna: huru har herr statsrådet tänkt, att det där skall förfaras, i fall klassrummen äro för små, så att de icke kunna rymma 35 lärjungar?

Nu säger visserligen herr statsrådet i statsverkspropositionen, att beträffande hithörande förhållanden synes honom en viss rörelsefrihet böra medgivas skolöverstyrelsen såsom prövningsmyndighet. Men den satsen syftar på det förhållande, som förut gällt, att om en klass varit uppdelad, men lärjungeantalet minskats, densamma icke behövt omedelbart sammanslås. Denna sak skulle numera enligt statsverkspropositionen bli föremål för prövning. Vi ha inom utskottet icke kunnat fatta detta på annat sätt än att skolöverstyrelsens prövningsrätt i regel icke skulle sträcka sig så långt, att styrelsen hade rättighet att bevilja dispens från huvudregeln, att det skall vara 35 lärjungar i begynnelseklassen, innan den får uppdelas. Samma uppfattning har man tydligtvis även fått vid de kommunala mellanskolorna själva. Ty här var en rektorsdeputation under riksdagens lopp, som var mycket bekymrad för denna nya bestämmelse och ansåg, att det från densamma icke fanns något undantag. Nu har emellertid utskottet på denna punkt något uppmjukat Kungl. Maj:ts förslag i överensstämmelse med vad som skett beträffande privatskolorna.

Vad sedan beträffar tjänstgöringen på olika stadier nämnde herr statsrådet, att flickskolorna uppdelas efter sjätte klassen i två linjer, ett gymnasium och en linje med sjunde och åttonde klass. Ja, detta sker vid vissa läroverk i Stockholm och Göteborg och å några andra platser, men det stora flertalet högre flickskolor ha inga gymnasier utan äro anordnade som en 8-klassig realskola, och det är svårt att göra någon skillnad mellan en gymnasieavdelning och en realskoleavdelning vid dessa skolor. I varje fall tror jag icke, att detta krav på lika tjänstgöring kan ha den verkan, att såsom herr statsrådet tycktes förmena elever skulle gå över till den teoretiska linjen. Det berör icke egentligen eleverna, utan det berör uteslutande lärarinnorna.

I fråga om kontrollen över statsanslagen till flickläroverken eller till de privata läroverken har herr statsrådet upplyst om, att riksräkenskapsverket anser det förslag, som gjorts av utskottet, opraktiskt och att det skulle medföra vissa svårigheter. Det är mycket möjligt, att så kan bli fallet, men detta är detaljer, som man naturligtvis får försöka rätta till, i fall det i framtiden skulle visa sig, att de icke äro lämpliga.

I fråga om de ekonomiska konsekvenserna framhöll herr statsrådet, att besparingsberäkningarna äro gjorda utan hänsyn till de sedermera införda säkerhetsventilerna. Detta är alldeles riktigt, och jag tror därför precis som herr statsrådet, att besparingarna under övergångsåret icke komma att bli så stora som det ser ut i förslaget, utan att privatläroverken komma att få betydligt större anslag än vad som kan synas av statsutskottets utlåtande. Men att göra någon omräkning ansågs icke nödvändigt, då detta anslag är ett förslagsanslag.

Vidare framhöll herr statsrådet, att det, som utskottet föreslagit, drabbar de små och svaga läroverken värst. Må vara, men icke drabbar det åtminstone läroverken i landsorten så hårt utan egentligen de läroverk i större städer, som ha sina klasser delade i små avdelningar. I landsorten finnas vid de flesta privatläroverk inga parallellavdelningar. Om man tänker på t. ex. privatläroverken i Luleå stift, så tror jag knappast, att de komma att väsentligen beröras av denna ändring.

Sedan sade herr statsrådet, att de nya bestämmelserna drabba oskyldiga. Ja, de drabba givetvis de lärare, som måste entledigas, i första hand timlärare, men dessa tjänstgöra ju vid andra läroverk och ha endast övertidstjänstgöring vid privatläroverken. Vidare drabba de nya bestämmelserna sådana lärare, som uppnått pensionsåldern, och det kan ju finnas vissa fall, då det varit lämpligt, att

Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)

Ang.
lönertillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.

(Forts.)

sådana stannat kvar, men i regel bör dock den grundsatsen upprätthållas, att en lärare, som uppnått pensionsåldern, bör lämna rum för yngre krafter. Så är det då dessa yngre lärarinnor, som ha varit anställda mindre än två år. I fall de bli överflödiga, måste de enligt bestämmelserna gå efter övergångsåret, men jag undrar, om icke farhågorna därvidlag äro ganska överdrivna. Jag tror ej, att det kommer att bli så starkt manfall i det avseendet. Om herrarna ha givit akt på proportionen mellan lärare och skolavdelningar vid privatläroverken, skola ni finna, att nästan alla läroverk ha mindre antal lärare än skolavdelningar. Sålunda ha de högre flickskolorna tillsammans 886 lärare, men 982 skolavdelningar, och ifall utskottets förslag skulle gå igenom, skulle antalet skolavdelningar bli 914, vilket visar, att dessa läroverk fortfarande behöva laborera med ett antal timlärare. De enskilda mellanskolorna ha 38 lärare och 39 parallellavdelningar och de högre goss- och samskolorna 159 lärare och 197 parallellavdelningar. Enligt förslaget skulle dessa sistnämnda reduceras till 186, och man finge alltså 159 lärare på 186 skolavdelningar. Jag kan icke tänka mig, att det under dessa förhållanden kan bli ett sådant manfall bland lärarinnorna, som jag sett uppgift om att man sagt i går, nämligen att det skulle röra sig om ett par hundra stycken. Detta är icke tänkbart, ty det effektiva antalet timmar, som lärjungarna undervisas, är så pass stort, att varje avdelning kräver minst en lärare.

Detta är nu vad jag velat säga för att förklara min ståndpunkt i frågan. Jag önskar fortfarande, att det må gå våra privatläroverk väl, att de må få tillfälle att fylla den stora kulturuppgift, som de ha haft och som jag hoppas, att de fortfarande skola komma att få i vårt land. Vad jag för min del likvisst har trott, det är, att det icke skadar, att de beträffande förmåner komma så mycket som möjligt i paritet med andra statsunderstödda läroanstalter, så att det, när den stora uppgörelsens dag en gång kommer, må finnas, att de privata läroverken intaga en oangriplig ställning och att det icke går så lätt att sopa bort dem från jorden.

Jag vill också uttala min glädje över det varma intresse för dessa läroverk, som gjort sig så starkt gällande här inom riksdagen och som jämväl givit sig påtagligt livliga uttryck i pressen. Denna press har visserligen gått hårt åt statsutskottet och i många stycken kanske icke riktigt träffat dess intentioner eller så fullständigt redogjort för dess förslag, men bakom allt detta har legat ett starkt intresse för dessa läroverk, varöver man har skäl att vara glad.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Pauli: Herr talman, mina herrar! Det är naturligtvis en vansklig sak för en ledamot av denna kammare, som icke har haft tillfälle att deltaga i den föregående behandlingen av detta ärende, att här uppträda på kritikens sida mot statsutskottet. Jag vill emellertid från början säga, att den kritik, som jag tänker rikta mot statsutskottet, icke innebär något underkännande av de goda avsikterna i statsutskottets här behandlade utlåtande. Jag förstår tillfullo, att statsutskottet med sina utgångspunkter finner det nödvändigt, när det gäller en grupp läroverk, som sedan många år åtnjuter så betydande statsanslag, och när dessa statsanslag, särskilt under senare år, ha stigit till högst avsevärda belopp, att dessa statsmedel skola komma till bästa möjliga användning och att icke något onödigt slöseri skall få ske med dem. Jag har heller icke principiellt något att invända mot de praktiska riktlinjer, som statsutskottet angivit för åstadkommande av detta resultat. Jag tror man kan säga — även om jag icke vill använda det starka uttrycket »uppenbara missförhållanden», som utskottet ansett motiverat — att det dock är givet, att det i fråga om privatläroverkens förvaltning och organisation föreligger en hel mängd saker, som kunna behöva ändras. Jag tror man i många fall kan säga, att en utökning av elev-

antalet i parallellavdelningarna är motiverad, ävenså att en utökning av lärarnas tjänstgöring kan motiveras och vidare — icke minst för övrigt — att en skärpt statskontroll över användningen av de anslagna medlen är av nöden.

Vad som emellertid gör, att jag icke kan yrka bifall till statsutskottets hemställan, är statsutskottets här använda metod att söka forcera fram en så vittgående omläggning av en högst betydande del av vårt undervisningsväsen med vittgående konsekvenser, icke blott för själva undervisningen, utan också för många — som ecklesiastikministern har betecknat dem — »oskyldiga» bland lärare- och lärarinnepersonalen, att söka forcera fram detta utan att enligt vanlig riksdagspraxis först ha låtit verkställa en djupgående och omfattande utredning av saken och utan att ens ha hört skolöverstyrelsen i frågan. På detta svaras ju, att man dock har inhämtat vissa uppgifter från skolöverstyrelsen. Ja, det är ju sant. Skolöverstyrelsen har fått sig förelagda vissa frågeformulär, i vilka den har fått fylla i de äskade uppgifterna, men detta kan icke på något sätt jämföras med ett sådant bedömande från överstyrelsens sida ur olika synpunkter, framför allt ur pedagogisk synpunkt, som här hade varit nödvändigt. Det verkar ganska egendomligt, när man vet, att vilken skolfråga som än förekommer här, även av föga omfattande natur, så anses praxis fordra, att landets högsta skolmyndighet under ecklesiastikministern får tillfälle att yttra sig om detta, och jag kan icke undertrycka min stora förvåning över att statsutskottet har ansett detta överflödigt i ett sådant här fall.

Den utredning, som jag anser hade bort företagas här, skulle ha varit motiverad dels ur ren rättssynpunkt, men även naturligtvis ur praktiskt pedagogisk synpunkt. Det måste anses vara ett obestriddt rättskrav, när det riktas anklagelser mot en institution eller en grupp personer, att man då rättar sig efter det gamla latinska uttrycket »audiatur et altera pars», och alltså låter även den anklagade parten få lov att göra sin röst hörd. Det har i pressen på de håll, där man försvarat statsutskottets åtgärd, talats om att privatläroverken här sitta på de anklagades bänk, men att de försöka byta om rollen och uppträda som åklagare. Ja, jag anser givetvis, att man här kan tillämpa liknelsen med en rättegång, men jag måste beklagligtvis konstatera, att denna rättegång icke försiggår i vanliga lagenliga former, om jag så får säga, eller åtminstone sedvanliga former, utan den liknar betänkligt en ståndrätt, vid vilken den anklagade är berövad möjlighet att försvara sig och icke ens får använda nödigt rättegångsbiträde — om vi nu få anse, att överstyrelsen skulle ha tilldelats denna roll.

Det är emellertid icke bara denna allmänna rättssynpunkt som gör, att jag anser, att en utredning varit motiverad. Även ett humanitärt hänsynstagande till dem, som komma att drabbas av denna åtgärd på ett mycket plötsligt och överraskande sätt, hade motiverat, att man sett sig bättre för. Herr Bergqvist har sagt, att han icke visste, huru många som skulle komma att drabbas, men han tvivlade på att det skulle bli så många som herr statsrådet ansåg sig kunna antaga. Huruvida det blir etthundra eller däröver eller något därunder, det spelar naturligtvis ingen roll, när man anlägger rättssynpunkten. Jag vill naturligtvis icke gå så långt som en ärad motionär i denna kammare, när han i en vid årets riksdag väckt motion anser, att ett enda fall av rättskränkning mot en individ borde framtvunga omläggning av ett helt skolsystem, och det är naturligtvis svårt att säga, var gränsen går. Att ändra saker och ting av hänsyn till en individ eller till ett fåtal går väl ej, men jag tror, att antalet här är så pass betydande, att man borde ha betänkt sig en smula.

En annan sak, som också hör till detta kapitel, är ju, att genom att detta nu så hastigt forceras igenom, kommer man i många fall att bli nödsakad bryta de kontrakt, som för nästföljande år äro ingångna mellan respektive läroverk

Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.

(Forts.)

och deras lärarkrafter, och det förefaller mig föga sympatiskt, att riksdagen på detta sätt skulle direkt tvinga till kontraktsbrott.

Detaljerna i detta ärende ha ju så pass vidlyftigt berörts i ecklesiastikministerns anförande, att jag icke skall gå närmare in på dem. Jag vill dock erinra om en sak i detta sammanhang. När det t. ex. yrkas på att lärarinnor på småskolestadiet icke skola vara överkvalificerade utan endast äga för detta stadium avpassad kompetens, är detta givetvis något, som man måste anse riktigt, och statsutskottet har ju gjort ett liknande uttalande, när det gällt folkskollärarinnors användning på småskolestadiet i Stockholm och en del andra städer. Men man kan icke undgå att lägga märke till statsutskottets olika tillvägagångssätt i dessa två fall, ty medan man i detta senare fall, beträffande folkskolans lägsta stadium, ansett, att man bort gå varsamt och successivt till väga och bestämt yrkat på utredning samt dessutom sagt, att denna utredning icke bör som villkor förknippas med anslagsfrågan, så går man här den rakt motsatta vägen. Här är icke fråga om att vara varsam och gå successivt till väga. Här är inte fråga om någon utredning, men däremot har det hela fastknippats som villkor för anslaget. Det förefaller mig, som om den berömvärda varsamhet, vilken statsutskottet i ena fallet ålade sig, icke hade varit omotiverad i det andra heller. En utredning skulle givetvis varit nödvändig för att riksdagens ledamöter skulle kunnat bättre göra sig reda för de praktiska konsekvenserna av den föreslagna förändringen. Herr Bergqvist har visserligen påpekat, att vi haft flera dagar på oss för att fundera över saken, men det är omöjligt att med endast statsutskottets betänkande i handen kunna konstruera upp de följder, som detta komme att medföra, och det blir så mycket omöjligare, som herr Bergqvist själv nödgats medge, att det siffermaterial, som statsutskottet förebragt, på många väsentliga punkter är otillförlitligt, för att icke säga uppenbart oriktigt. När han t. ex. beträffande de angivna vinstsiffrorna för de privata läroverken påpekar, att dessa vinstsiffror icke ha någon fundamental betydelse för föreliggande fråga, så kan detta visserligen vara sant, men de ha dock använts som ett av huvudargumenten för ett kraftigt ingripande mot privatläroverken, och här är det ju så, att dessa vinstsiffror äro i högsta grad vilseledande på många punkter, på grund av att man vid olika läroverk använt helt olika bokföringssystem. Så figurerar t. ex. Djursholms samskola — såsom i går framhölls i andra kammaren — med ett konto, som uppvisar varken vinst eller förlust. I själva verket hade Djursholms samskola att för ifrågavarande år uppvisa en förlust på 71,000 kronor, men denna förlust har täckts av kommunen, och detta kommunens bidrag har uppförts på inkomstsidan. För Saltsjöbadens samskolas vidkommande har också förlust uppkommit, men denna förlust framgår av bokföringen, medan den på detta sätt icke råkat komma fram i fråga om det andra läroverket. När man har sådana siffror, som härröra ur olika bokföringssystem, borde man väl ha ansett nödigt, att de fått kontrolleras av vederbörande skolor och att dessa beretts tillfälle att yttra sig om dem. Annars kan man ju icke bygga något som helst på dem.

En av de viktigaste praktiska konsekvenser, som utskottsförslaget skulle medföra, vore ju utvidgningen av parallellavdelningarna. Här har utskottet nu företagit en viss uppmjukning beträffande realskolestadiet därigenom att det maximiantal av 35 elever per avdelning, som måste finnas, innan parallellavdelning får komma till stånd, detta maximiantal får efter överstyrelsens hörande sänkas till 30. Men hur skola sådana läroverk göra, som ha klassrum, där det icke är plats ens för 30 elever? I själva verket är ju saken den, att många privatläroverk sedan långt tillbaka vid sina byggen inrättat sig för ett mindre elevantal per klassavdelning, och detta ha de gjort av direkt pedagogiska motiv. Det vet ju varenda lärare, att man kan ernå helt andra resultat med ett mindre antal elever per avdelning, än när man nödgas släpa med 35—40 stycken, och

när man också vet — såsom har framhållits av ecklesiastikministern i dag — att våra privatläroverk, icke alla, men faktiskt många av dem, ha varit föregångsskolor, där man experimenterat med nya pedagogiska metoder på ett sätt, som är fullkomligt omöjligt i t. ex. statens läroverk, där man har en alldeles för bestämmd, enhetlig schablon, och när man vidare vet, huru betydelsefull denna anordning med ett mindre elevantal per avdelning är just för uppnående av pedagogiska resultat, så förefaller det, som om denna privatläroverkens anordning skulle ha visst fog för sig.

Nu vill jag icke bestrida, att det i dessa ekonomiska järntider, som vi för närvarande genomleva, kan vara skäl för statsmakterna att i det stora flertalet fall påbjuda en sådan höjning av elevantalet även vid privatläroverken, som här är ifrågasatt. Men jag vill då framhålla, att jag skulle önskat en ytterligare uppmjukning, som det heter, av statsutskottets förslag i denna punkt, nämligen därhän, att överstyrelsen hade medgivits rätt, icke blott att låta elevantalet gå ned till 30. utan att i fall, där det kunde anses särskilt motiverat, gå ned ännu längre. Men vidare måste man ju anse, att övergångstiden här är alldeles för kort, ty de många läroverk, om vilka jag redan talat, som ha byggt många av sina klassrum för ett mindre elevantal, huru skola de bära sig åt, när de plötsligt ställas inför nödvändigheten att öka ut avdelningarna? Det är svårt att tänka sig, att de på denna korta tid skola kunna företaga så långtgående ombyggnader och utvidgningar, vilka i många fall torde stöta på praktiskt överkomliga svårigheter. Jag vill nämna, att jag fått den uppgiften, att av 18 läroverk i Stockholm och landsorten, som man haft tillfälle att i detta avseende undersöka och där man enligt statsutskottets förslag skulle ha kunnat indraga 35 parallellavdelningar, där kan man på grund av lokalutrymmet, sådant det faktiskt i detta ögonblick är beskaffat, icke draga in mer än 6, alltså föga mer än en sjättedel.

När jag nyss talade om de enskilda skolornas roll såsom föregångsläroverk, så beror detta icke minst på den erfarenhet jag själv haft som lärare i många år vid flera privatskolor här i landet, bl. a. vid Lunds privata elementarskola, som i den här diskussionen kommit rätt långt fram i förgrunden på grund av att den onekligen under år 1921 råkade komma i ett överdrivet gynnat ekonomiskt läge. Men när det gäller en sådan skola, så ber jag på grund av egen erfarenhet att få vittna, att det är ett läroverk, som inlagt mycket stora pedagogiska och organisatoriska förtjänster, och detta är jag säker på har erkänts även inom skolkommissionen, där man ju för övrigt har givit sitt erkännande åt denna typ av privatläroverk, som även i den nya organisationen skulle få stå kvar som försöksläroverk. Under gårdagens debatt i andra kammaren framhölls emellertid, att de här ifrågasatta åtgärderna icke vore avsedda att drabba denna typ av privatläroverk utan mera den typ, som kallas affärsläroverk. Jag måste erkänna, att jag icke har någon närmare kännedom om förhållandena vid dessa mera rent affärsmässiga undervisningsanstalter, men jag vill försäkra, att mitt uppträdande här i dag icke på något sätt motiverats av något ömmande för dessa rent affärsmässiga företags ekonomiska intressen. Skulle det vara så, att sådana läroverk, som icke ha en rent pedagogisk särställning, i någon mån finge lov att stryka på foten här, anser jag, att det icke i alltför hög grad bör beklagas.

Emellertid har man under debatten i andra kammaren i går anlagt en i mitt tycke något överdriven synpunkt på privatläroverkens ställning som privilegierade överklasskolor. Beträffande Lunds privata elementarskola kan jag vitsorda, att den i viss mån kan göra anspråk på den benämning, som i går användes eller arbetarnas och böndernas skola, ty vid ett tillfälle, då jag tog mig för att statistiskt undersöka dess katalog, visade det sig, att drygt 60 procent av eleverna voro bondesöner eller arbetarsöner. Men på det hela taget är det

*Ang.
lönelägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)*

Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.

(Forts.)

oförnekligt, att privatläroverken ha en viss överklasskaraktär, och det har påpekats, att man i statsverkspropositionen skulle ha visat en överdriven ömsint-
het för dessa läroverk, medan man däremot icke visat lika stort intresse för
vissa mera typiskt folkliga undervisningsanstalter. Jag behöver väl icke för-
säkra, att det intresse jag här visar för privatläroverken icke härflyter av någon
sådan intresse Motsats. Jag tror, att riksdagen mycket väl kan ställa sig i den
positionen, att den gynnar båda slagen undervisningsintresse lika mycket och
icke låter det ena gynnas på bekostnad av det andra.

Allt vad jag nu har nämnt anser jag vara motiv för att en utredning företa-
ges, och en sådan utredning finner jag så mycket mera påkallad, som den bes-
paring, med vilken man här velat locka riksdagen att bifalla statsutskottets
förslag, i stor utsträckning blir rent illusorisk. Statsutskottet har ju nämligen
självt genom de utsträckta övergångsbestämmelserna under det närmaste året
bibehållit så många av de lärarkrafter, som annars skulle ha avskedats vid
privatläroverken, att besparingen på det sättet i högsta grad krymper ihop.
Detta är, under vilket alltså besparingar icke i någon högre grad kunna göras,
borde kunna användas till utredning. Det hade kanske ur vissa synpunkter
varit lämpligt, om ärendet kunnat återremitteras till utskottet och man på det
sättet hade kunnat få en ändring till stånd i vissa av de föreslagna bestämmel-
serna. Man hade t. ex. kunnat tänka sig en bestämmelse om statsbidragens ut-
gående per veckotimme. Det hade säkert kunnat avhjälpa många av de svårig-
heter, som här möta, men då denna utväg nu är stängd, har jag, herr talman,
ingen annan möjlighet än att yrka bifall till de vid betänkandet fogade reser-
vationerna. Trots att deras motivering kanske icke på alla punkter är så lyck-
lig, synas mig dock deras yrkanden nu ofrånkomliga.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Herr statsrådet, reservanterna och herr
Pauli ha allesammans huvudsakligen vänt sig emot — det är deras huvudtes,
så att säga — statsutskottets metod att forcera fram utan vederbörlig utredning
en omläggning av understöden till privatläroverken och ett blottställande av
lärarpersonalen i stor utsträckning. Jag är säker på, att åtminstone herr stats-
rådet vid närmare eftersinnande skall finna, att det inte alls förhåller sig på
det sättet. Det gör det verkligen inte, och om herr statsrådet vidhåller den
uppfattningen, så dömer herr statsrådet sig själv precis lika hårt som han dömer
utskottet. Tillåt mig fråga: Har herr statsrådet i den kungl. propositionen
velat forcera fram en omläggning av undervisningen i de kommunala mellan-
skolorna och ett blottställande av lärarpersonalen där i stor utsträckning utan
föregående utredning? Blir svaret på den frågan: »Ja, det har jag», då har
herr statsrådet rätt att vidhålla sin anklagelse mot statsutskottet. Men blir
svaret nej på den frågan, så vet jag egentligen inte, vad herr statsrådet bygger
sina klagovisor på. Den frågan är således avgörande. Jag förnekar på det
bestämdaste, att statsutskottet här vill provocera fram en omläggning av pri-
vatskolornas undervisning. Det förslag, som statsutskottet kommit med, tvin-
gar icke på något sätt till en omläggning i den mening ordet vanligen brukar
ha, lika litet som det blottställer.

Vad ha vi gjort i statsutskottet? Vi ha följt en princip, som statsrådet själv
anser så självfallen, att för den behövs ingen utredning. Det har statsutskottet
också ansett. Vad är det för princip statsrådet bygger på i sitt förslag om
de kommunala mellanskolorna? På den självklara principen, att staten i sin
understödsverksamhet, när det gäller de kommunala företagen, icke bör lämna
bidrag på för dessa företag gynnsammare villkor än som äro gällande för sta-
tens egna skolor. Jag tycker det behövs ingen utredning för att man skall vara
överens om, att den vägen att gå fram är den riktiga. Herr statsrådet har
glömt att tillämpa den principen, då det gällt de privata läroverken, och anser,

att där behövs det utredning, ty det blir annars farliga konsekvenser. Konsekvenserna äro ju alldeles desamma, det är bara den skillnaden mellan statsrådets ståndpunkt och utskottets, att utskottet, sedan det byggt upp sitt förslag om privatläroverken på alldeles samma grund som statsrådet byggt upp sitt förslag om de kommunala mellanskolorna, fann, att så hårt borde man icke gå fram, och därför skaffade utskottet i motsats till statsrådet utvägar för att hindra de obilliga verkningar, som skulle bli följden, om vi tillämpade statsrådets principer.

Är det då min mening att vilja skylla herr statsrådet för att icke ha sett de konsekvenser, som han här i dag talat om? Nej, han såg dem tydligt, då propositionen skrevs, fastän det ser ut, som om han glömt dem i dag. Det finns nämligen en säkerhetsventil också i herr statsrådets resonemang, en säkerhetsventil, som naturligtvis gäller för privatläroverken lika väl som för de kommunala mellanskolorna. Om herr statsrådet slår upp statsverkspropositionen sidan 281, så finns den där. Det är ett påpekande i den formen, att »det är givetvis icke någonting, som hindrar en kommun att uteslutande på egen bekostnad upprätta parallellavdelningar vid sin mellanskola». Den utvägen klarar ju alla svårigheter för de kommunala mellanskolorna, det har herr statsrådet så innerligt rätt i. Den utvägen klarar också alla svårigheter för privatläroverken, såvitt jag kan se. Man kan ju säga, att kommunerna kanske äro hårdare mot privatläroverken än mot sina egna läroverk. Ja, den möjligheten förbiser jag inte, men jag anser, att det är snarare ett kommunalt intresse att ej vara hård på den punkten än det är ett statsintresse. Kommunerna äro bäst i tillfälle att själva bedöma nyttan och nödvändigheten av de privata läroanstalterna. Anse kommunernas behov, äro av den nytta, att man bör gå skonsamt fram mot dem, så tycker jag icke, att det finns något skäl för staten att lägga sig i den affären. Sålunda gäller det här den principen: Skall riksdagen i likhet med statsrådet, när statsrådet skrev propositionen, hålla på att det för samtliga de läroanstalter, som staten understöder, skall vara samma villkor för statens understöd? Det anser jag vara nödvändigt. Den kampanj, som är riktad mot statsutskottet, innebär helt enkelt ett krav på, att staten skall ställa gynnsammare villkor för privatläroverkens verksamhet och deras lärares undervisning vid anslags erhållande än för statens egna skolor. Det anser jag vara en farlig princip från samhällsynpunkt. Denna principens tillämpning innebär nämligen, att intresset för de bästa skolformerna förbehålles en grupp i samhället, en rätt liten grupp, som har fördel av, att en särskilt kvalificerad undervisning står till dess förfogande på statens bekostnad i rätt så stor utsträckning.

Statsens bidrag till de privata läroverken uppgår till bortåt $\frac{2}{3}$ av alla utgifter för dessa läroverks lärare och lärarinnor. Det kan således icke vara för mycket begärt, att staten för dessa bidrag skall kräva samma villkor vid anslagens utgående till dessa läroanstalter som för statens egna skolor.

Nu en liten fråga till reservanterna speciellt, men en fråga, som även herr statsrådet är något intresserad av. Herr statsrådet har anfört, att det egentligen är två viktiga pedagogiska principer, som kränkas genom det slut, vartill statsutskottet kommit. Den ena är den, som mycket starkt framhållits från privatskolehåll, nämligen att med mindre klasser åstadkommer man bättre resultat. Varför skall man då tvinga skolorna att ha större klasser, när de kunna åstadkomma bättre resultat med mindre? Den andra principen är, att när man kräver samma tjänstgöringsskyldighet av privatskolornas lärare som av de kommunala mellanskolornas och statsläroverkens, bör man också se till, att deras avlöningar bli lika stora. Här ha vi ett exempel på, att de inflytelserika riksdagsledamöters intresse, det här närmast är fråga om, är mycket starkt, när det gäller de privata läroverken, medan det alldeles sover, när det gäller statens

*Ang.
lonetillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)*

Ang.
löneställning åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)

egna skolor. År 1922 fanns i statsutskottet en reservant, som ansåg det fullkomligt otillbörligt ur pedagogisk synpunkt att kräva ett skärpande av läroverksstadgans bestämmelser rörande medeltjänstgöringen i statens läroverk. Jag stod där som ensam reservant och framförde alldeles samma skäl, som herr statsrådet och som reservanterna och som privatläroverken i dag anfört till förman för sin ståndpunkt. Var höllo dessa herrar hus, när det gällde statens egna lärare och statens egna läroverk? Här i kammaren var det två lektorer och en folkskollärare, som uppträdde och voro synnerligen upprörda över detta förfaringssätt 1922, och de blevo naturligtvis nedvoterade med en överväldigande majoritet av en opinion i kammaren, som just leddes av de representanter i statsutskottet, som nu stå emot oss i denna fråga.

Ja, men då kommer jag till mitt huvudskäl, kan herr statsrådet svara. De äro bättre avlönade, dessa läroverkslärare. Jag vill påminna herrarna, att den punkt, varom debatten då rörde sig, var i första hand *extraläroverks* tjänstgöringsskyldighet. Riksdagen behandlade frågan om det var nödvändigt med så mycket extralärare, som Kungl. Maj:t begärt. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att det icke bara var en obetydlig reservant i statsutskottet, som framförde denna mening, utan han hade bakom sig både Kungl. Maj:t och skolöverstyrelsen. Det gällde sålunda den lärargrupp, som under årtionden varit så missbehandlad av sin principal, det vill säga svenska staten, att privatskolelärarna icke kunna göra sig en föreställning om den misshandeln. Men det var ju bara statskolans egna lärare, så vad intresserar det herrarna! Jag tycker nu icke, att det skall göras så mycket skillnad på folk, när riksdagen skall besluta om saker och ting, som äro av samma innebörd.

Jag är naturligtvis förfärligt glad över det varma intresse, som nu visas flickskolornas lärare och lärarinnor — tacka för det! — och om jag ville vara artig, så skulle jag säga, att jag hoppas det intresset också skall hålla sig, då det senare i år blir fråga om den verkliga i lönehänseende något misshandlade kåren vid statens egna anstalter och ett kommande år, då frågan blir om att rätta till just dessa orättvisor mot statens egna lägst avlönade lärare. Jag skulle säga, att jag hoppades det, om jag ville vara artig. Men se, herrarna — särskilt dessa inflytelserika herrar, som ligga i för denna sak — äro så förfärligt upptagna av många andra viktiga frågor, att jag verkligen är rädd för, att när vi komma till denna fråga, som bara rör statens egna lärare, är min röst alldeles för svag att kunna utöva något inflytande. Jag skulle då föredra att ha till min hjälp alla dessa inflytelserika lärare och lärarinnor och deras goda förbindelser här i kamrarna, när det gäller att avgöra den frågan. Jag tror att jag står på säkrare fot, om jag till det yttersta kämpar för att få den hjälpen i fråga om statens egna anstalter och deras lärare.

Jag vill fästa uppmärksamheten på, att i går talade vi om de lägst avlönade folkskollärarna, nämligen de på svenska landsbygden. Det var fråga om att sänka deras arvode för högre kvalificerad tjänstgöring med en 25-öring. Det motiv, som anfördes och som segrade var, att på denna del av lönen, det vill säga arvodet, hade de icke dyrtidstillägg. Dyrtidstillägget sjönk på deras övriga avlöning och därför ansåg man det riktigtast, att de fingo en liten avbränning även på arvodet, ehuru detta arvode redan förut enligt riksdagens mening var för lågt tilltaget. Jag är ledsen över att denna kammare på den punkten utan tanke på sammanhanget gått fram helt kallt och likgiltigt, när det gällt de sämst ställda av statens och kommunens lärare, och icke känt sig berörd av saksynpunkterna, förrän det gällt privatskolornas lärare och lärarinnor.

Detta är en synpunkt, som är helt avgörande för mig i denna fråga. Jag vill säga herr statsrådet och jag vill säga de inflytelserika män i kammaren, som gå i spetsen för denna opinionsstorm, att om herrarna lägga sitt intresse för undervisningen och för lärarkåren på det sättet, att de till nästa år, stödda på en

vederbörlig utredning, komma med ett förslag, som i lika mån tar hänsyn till statens egna lärare och privatskolornas, skola de i sin tross icke finna en mera hängiven och en mera arbetsvillig tjänare än mig i arbetet för det lilla jag kan uträtta just i överensstämmelse med de principer, som de i dag hävdad. Att statens egna lärare tagas med är dock för mig ett oeftergivligt villkor. Men, som sagt, jag är rädd för att intresset håller sig icke längre än vi ha med privatskolorna att göra!

Är det då något ont i att man låter privatläroverken ha bättre förhållanden än statens egna skolor? Inte alls, såvida man inte gör det på statens skolors bekostnad naturligtvis. Men så länge man gör det på statens bekostnad, drages på det sättet intresset från vad som är viktigast, nämligen skolorna för folkets stora massa, för barnen i folkets breda lager, till skolorna för en dock relativt liten samhällsgrupp.

Det har gjorts anmärkning i fråga om de tabeller, som äro närslutna utskottets utlåtande. Man har sagt att det där finns grova fel. Jag hörde med intresse på statsrådet, när han skulle tala om de grova felen. Det ena var, att uppgifterna gällde 1922 i stället för 1923. Men det är ingen som sagt, att uppgifterna för 1922 äro oriktiga. Vidare anmärktes mot, att vinsterna voro angivna för år och icke för femårsperiod, och det framhölls slutligen, att det berodde på olika bokföringsmetoder, vilka vinster man fick fram. Den väsentligaste av anmärkningarna framställde herr Pauli, då han sade att för Djursholms skola syntes icke den verkliga förlusten därför att den kom i kommunens räkenskaper. Ja, men året därpå redovisas den i kommunens räkenskaper som inkomst för läroverket! I tabellen finns en kolumn för kommunens inkomster och en för den så kallade vinsten, och det står uttryckligen angivet i noterna till tabellen, att vad som inte finns i den ena kolumnen finns i den andra.

När nu frågan sålunda gäller, hur detta siffermaterial skall användas eller vad det skall ha för inflytande, så sade avdelningens ärade ordförande och det hade han alldeles rätt i, att detta material ju strängt taget icke har med den nu föreliggande saken att göra. Det är blott på en punkt, som förslaget stöder sig på dessa siffertabeller och det är i fråga om redovisningen. Där har utskottet olyckligt nog följt anvisningen av den myndighet, som skulle begripa dessa saker och som borde vara säkrast att vända sig till, när det gäller en ordentlig kontroll, nämligen skolöverstyrelsen. Nu har riksräkenskapsverket påvisat, att den vägen icke är så bra. Riksräkenskapsverket och skolöverstyrelsen få väl komma överens om någon ändring i detta avseende, men den saken har ju ingenting alls att göra med en s. k. omläggning av undervisningen.

Ja, vad beträffar den förfärliga orättvisan mot lärarna, som skulle ställas på bar backe, så tyckte herr Pauli, att om det var 170 eller 200 som statsrådet beräknade, eller bara 100 lärare, så var det sak samma. Är det också sak samma, om det är 10 eller 17 lärare? Utskottets ärade ordförande påvisade dock med siffror, som finnas i skolöverstyrelsens berättelse i Sveriges officiella statistik, att man inte endast kan behålla varenda lärarinna utan också ett stort antal timplärare med de begränsningar, som utskottet här gjort. Därmed faller också den från pedagogisk synpunkt tämligen bärande invändning, som statsrådet gjorde, att timplärarna ofta äro de värdefullaste krafterna i privatläroverkens tjänst och att det därför icke vore nyttigt att avskeda dem. Det är icke meningen, att de skola avskedas, det är meningen, att just behålla de värdefullaste. Jag vill visst icke förneka, att kanske något tiotal efter detta nådår blir utan plats, kanske till och med ett tjugotal, det kan jag icke garantera. Men jag vill påminna herrarna om, att ifall det skulle inträffa några särskilt upprörande historier, ha både privatläroverken och Kungl. Maj:t i sin hand att visa det för riksdagen nästa år, så att rättelse kan åstadkommas. Säkerhetsventilen är en fullständig säkerhetsventil i detta avseende också.

Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)

Ang.
lönetillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.

(Forts.)

Utskottsavdelningens ärade ordförande visade även, att denna sak gällde icke så mycket landsortsstädernas läroverk, som fastmera läroverken i Stockholm, Göteborg och universitetsstäderna. Jag har sett efter, var de andra städerna äro, och jag får säga, att det är även i rätt stora städer på sin höjd två parallellklasser, som skulle indragas. Tro herrarna, att någon kommun skulle bli ruinerad, om två lärare där skulle behöva avskedas, vilket icke är fallet, då det först skall gå ut över timlärarna? Tro herrarna, att någon kommun blir ruinerad av att sörja för dessa två lärarinnor, som det på sin höjd blir tal om? Om statsutskottets uttalande om mellanskolorna tillämpas, är det ingenting som hindrar en kommun att på egen bekostnad upprätthålla en parallellavdelning.

Här föreligger sålunda icke de svårigheter och de obilligheter, som man försökt komma med i denna fråga, och därför, herr talman, yrkar jag med stor sinnesfrid och mycket gott samvete bifall till statsutskottets förslag.

Herr statsrådet **Clason**: Jag anser mig skyldig att besvara en och annan av de erinringar, som gjorts mot mitt första anförande. Jag skall försöka fatta mig kort, men det är nog ett och annat, som torde böra sägas.

Beträffande först vad herr Bergqvist yttrade, behöver jag kanske icke gå in på alla detaljer. Men då han erkände, att den utredning, som föreligger i tabellerna, icke varit underkastad granskning av någon sakkunnig myndighet, så måtte väl detta innebära, att man har rätt att ställa sig ganska kritisk gentemot det material, på vilket utskottet bygger, allra helst, som i andra kamraren en talesman för utskottet förklarar, att han visst icke kunde garantera, att de i tabellen lämnade uppgifterna voro riktiga. Nu sade herr Bergqvist, att uppgifterna i alla fall pekade åt det håll, att det fanns skäl för vissa ändringar. Ja, det är möjligt, att de peka i en sådan riktning, men om dessa ändringar böra läggas på det sätt, som statsutskottet lagt dem, och om de böra genomföras så bryskt, som statsutskottet föreslagit, är i väsentlig mån beroende på om dessa uppgifter äro riktiga eller icke riktiga, och nu äro de i många fall icke riktiga.

Herr Bergqvist framhöll också, att det särskilt beträffande frågan om skolornas vinster kunde vara möjligt, att beräkningarna icke alls voro riktiga. Men, sade han, det inverkar icke på frågan, ty förslaget »går icke alls ut på» att försämra ekonomien för dessa läroanstalter, om vilka här är fråga. Det »går icke ut på det!» Ja, det är mycket möjligt, att *avskten* icke varit den, men att det kommer att verka i den riktningen i en hel del fall, torde vara alldeles obestriddigt. Ty när man pålägger dessa läroanstalter en helt ny skyldighet att skaffa tillräckligt stora lokalutrymmen, är det klart, att det i många fall blir en ekonomisk tunga för dem. Det finns skolor, som icke ha ett enda eller som blott ha ett fåtal klassrum för trettio lärjungar och som ha inrättat sig för ett lägre antal. Om en sådan skola måste utvidga sig och skaffa nya klassrum, kommer den givetvis i en sämre ekonomisk ställning. På samma sätt komma de nya bestämmelserna i en hel del fall att föranleda avsked av lärjungar. Skolorna kunna icke med de nya lokalerna och de nya kraven upprätthålla samma antal klassavdelningar som förut, och man kommer då att nödgas utkasta en del lärjungar. I dessa fall komma alltså bestämmelserna att verka ganska tyngande på ekonomien, vare sig man vill det eller icke.

Jag kan tillägga, att man också kan framkasta en annan fråga, nämligen vart lärjungarna skola taga vägen. Ja, de få naturligtvis gå till andra skolor. Jag känner emellertid fall, då den undervisning de skola få på annat håll blir dyrare. Jag tror, att det exempelvis skulle bli fallet i Stockholm.

Herr Bergqvist drog fram några enskilda fall, och sade, att vissa angivna skolor fått betydligt högre statsbidrag 1922 än 1914. Men, med de stora löne-

ökningar, som tillkommit efter 1914, är det ju självklart, att man även kan peka på en hel del andra anslagsposter, där det råder precis samma förhållande; siffror från 1914 äro absolut icke jämförliga med siffror från 1922 på grund av de löneökningar och löneförbättringar, som skett. Men icke är det något skäl för att nu säga, att vederbörande ha för mycket. Beträffande en del av de läroanstalter, som han berörde, underlät han att nämna, om icke dessa sedan 1914 genomgått en betydande utveckling. Det är givet, att ett läroverk, medan det var litet, icke kunde få samma statsanslag, som det erhåller efter att under årens lopp ha utvecklats till ett stort.

Herr Bergqvist berörde även frågan om de kommunala mellanskolornas lärare, med vilkas undervisningsskyldighet man vill jämställa privatskollärarnas. Han läste upp ett stycke ur skolöverstyrelsens utlåtande, enligt vilket det för privatskolornas lärare och lärarinnor kunde förekomma kommunala anslag och extra lönetillägg o. s. v. Ja, men sådana finnas också på det andra hållet. I de jämförelser, som varit mig förelagda och som jag haft skäl att lita på, ha framlagts bruttosiffror över löneförmånerna med lönetillägg, dyrtidstillägg o. s. v. på båda hållen, och därvid kommo i alla fall de kommunala mellanskolornas lärare och lärarinnor högre upp, bl. a. därför att de ha fri bostad och bränsle etc., vilket naturligtvis spelar en synnerligen betydande roll.

Emellertid gjorde herr Bergqvist i detta sammanhang ett uttalande, som jag ber att få understryka. Han medgav, att statsutskottets förslag var oegentligt på den punkten, att man ögonblickligen ville pålägga privatskolornas lärare en ökad undervisningsskyldighet, men icke likställa dem i fråga om avlöning med de andra lärare, som man nu i fråga om undervisningsskyldighet och arbetsbörda skulle likställa dem med. Han tillade emellertid, att konsekvenserna härav givetvis borde bliva en löneförhöjning åt privatskolornas lärare. Den frågan borde tagas upp, och han uttryckte sig så, att han hoppades, att den skulle föras till gynnsamt resultat. Ja, där ser kammaren, hur man resonerar! Först skall man lägga på lärarna en tunga utan löneförhöjning, och sedan vill man trösta dem med att det kanske kommer en löneförhöjning om ett par år och att den frågan kommer att lösas gynnsamt. Jag tycker, att det vore riktigare att utreda båda frågorna på en gång och att ställa sakerna i samband med varandra. Det förefaller i varje fall mig vara det rimliga.

Sedan var herr Bergqvist, liksom även herr Olsson, inne på frågan om Kungl. Maj:ts förslag rörande de kommunala mellanskolorna. Då debatten nu får röra sig om alla punkter i detta betänkande, skall jag be att få något beröra även den saken, ehuru det kanske eljest kunde vara rätt onödigt. Jag vill då säga, att när jag fick detta utskottsbetänkande med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående de kommunala mellanskolorna, blev jag fullständigt häpen, ty jag har sällan funnit en sådan missuppfattning av ett förslag och en sådan skillnad mellan frågan och svaret, om jag så får säga. Propositionen innehöll två punkter. Den ena gällde en begränsning av rätten att bilda parallellklasser och den andra ett sätt för statsmakterna att taga kännedom om vad de kommunala mellanskolorna skulle kosta. I själva verket har det aldrig i tidigare statsverkspropositioner funnits någon beräkning över vad de kommunala mellanskolornas parallellavdelningar kosta. När Kungl. Maj:t lagt fram sina förslag till riksdagen, har Kungl. Maj:t enbart tagit *antalet* befintliga skolor och multiplicerat det med *grundanslaget* till varje skola och sagt: »så och så mycket behövs det», för att svara mot grundanslagen, men för kostnaderna för parallellavdelningarna har Kungl. Maj:t aldrig redovisat. Kungl. Maj:t har tröstat sig med att det har varit fråga om ett förslagsanslag, som kan överskridas, och det har faktiskt överskridits med ett par hundra tusen kronor de sista åren. Jag har försökt få en ändring till stånd på den punkten

Ang.
lönetillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.

(Forts.)

Ang.
lönertillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.

(Forts.)

genom att lägga fram utredning och förslag om att man skulle gå tillväga så, som man gör vid de allmänna läroverken, där man varje år redovisar för just det genom parallellavdelningarna uppkomna behovet av nya anslag. Då svarar statsutskottet: det är att beröva riksdagen dess bestämmanderätt och taga från riksdagen frågor, som hittills berott och framdeles böra bero på riksdagens prövning. Mitt förslag avsåg i själva verket raka motsatsen härtill! Men jag skall icke uppehålla mig så mycket vid den sidan av saken, ty den har nu icke någon så aktuell betydelse.

Men vad däremot beträffar frågan om en framflyttning av den punkt, där man finge uppdelna de kommunala mellanskolorna i parallellavdelningar, så är det alldeles riktigt, att jag har föreslagit en ändring av bestämmelserna, så att man skulle sätta uppdelningspunkten vid 35 lärjungar i stället för som nu vid 30. Men jag har aldrig föreslagit och aldrig tänkt mig, att detta skulle genomföras ögonblickligen. Det finns en hel rad uttalanden i den kungl. propositionen, som borde ha ådagalagt detta. Det står, att man skall gå tillväga på samma sätt som vid de allmänna läroverken, där uppdelningen i regel sker vid ett antal av 35 lärjungar, »så vida icke skolöverstyrelsen medger undantag». Det står vidare, att en klass i regel skulle »kunna och böra» uppdelas, när antalet lärjungar i klassen överstiger 35, varefter det göres en ytterligare hänvisning till de allmänna läroverken. Så står det, att om en uppdelning i parallellklasser skett, men klasserna därefter minskas, kunde den frågan upptagas till prövning, huruvida icke de kunna sammanslås. Därefter tillägger jag i mitt yttrande till statsrådsprotokollet: »Beträffande dessa och andra hithörande förhållanden synes mig en viss rörelsefrihet böra medgivas skolöverstyrelsen såsom prövningsmyndighet.» Herr Bergqvist överhoppade i sin tankegång orden »och andra hithörande förhållanden» d. v. s. tolkade mitt yttrande, som om det blott gällt frågan om framtida sammanslagning. Men det gäller icke bara frågan om sammanslagning av klasser, utan det gäller hela komplexet av spörsmål, vilket jämväl frångår därav, att jag i min slutliga kostnadsberäkning medtagit det belopp, som beräknades för de kommunala mellanskolorna under det sista kända året. Jag har således aldrig tänkt mig någon ögonblicklig indragning, utan jag har tänkt mig en mjuk övergång, men naturligtvis avsett, att det nya systemet för framtiden skulle prövas och eventuellt tillämpas, om riksdagen ginge med på det.

De konsekvenser man velat draga av mitt förslag rörande de kommunala mellanskolorna äro således i flera fall felaktiga.

Därjämte vill jag nu påpeka, att saken även i ett annat avseende ligger något olika beträffande de kommunala mellanskolorna. I fråga om dem är mitt förslag framlagt i mycket god tid, så att det kunnat prövas och undersökas. I fråga om privatskolorna åter kommer utskottsförslaget med alla dess konsekvenser i allra sista stund, utan att man haft något tillfälle att närmare pröva det.

I detta sammanhang underlät herr Bergqvist att besvara min fråga, hur det skulle gå, om lokalutrymmena icke räckte. Han sade: hur har statsrådet tänkt göra med de kommunala mellanskolorna? Jag svarar, som jag redan svarat: jag har tänkt, att skolöverstyrelsen skulle pröva dessa frågor ordentligt och i varje särskilt fall komma in med det förslag, vartill utredningen ledde. Detta har utskottet icke velat gå in för, utan utskottet har velat förorda en regel, som skulle strikt tillämpas, men utskottet har ej velat klarlägga vad som menas med de bristande lokalutrymmen, som skulle lägga så oöverkomliga hinder i vägen, att man möjligen skulle kunna medge undantag. Som jag påpekat, har skolöverstyrelsen rätt att för de allmänna läroverken bevilja dispens, och jag har tänkt, att sådana också skulle kunna tillerkännas i fråga om de kommunala mellanskolorna. Detta framgår alldeles tydligt av propositionen.

Så var det tal om gymnasier och orättvisan i att pålägga flickskollärare på

det högre stadiet, i sjunde och åttonde klasserna, längre undervisningstid än deras kolleger på gymnasialstadiet. Då svarade herr Bergqvist: det finns vissa flickskolor, där det icke finns gymnasier, utan bara sjunde och åttonde klassen, och han tycktes mena, att orättvisan därigenom skulle bliva undanröjd. Jag förstår icke det svaret. Det är ju fråga om att överhuvud på det högre stadiet medgiva en något kortare tjänstgöringstid, därför att det där behövs en mera individuell undervisning. Detta har väl intet att göra med frågan, om det i samma stad eller i samma skola finns en gymnasiallinje eller ej. Jag kan icke inse annat än att min anmärkning, att man drabbar det högre stadiet i dessa skolor hårdare än i gossläroverken, är fullkomligt riktig. Herr Bergqvist sade, att detta icke kommer att beröra eleverna, utan endast lärarinnorna. Men det kommer ju att inverka menligt på lärarinnornas arbetsförmåga och deras undervisning, och detta drabbar väl också till sist även eleverna?

Vad som här anförts om riksräkenskapsverket torde väl bevisa, att vi, som kritisera statsutskottets förslag, ha rätt i vår anmärkning mot det hastiga sätt, varpå förslaget tillkommit. Man har sagt, att detta kan rättas till. Men det hade varit bättre att rätta det på förhand, så att man icke ett år skall införa ett nytt revisionssystem och ett annat år möjligen komma med ett bättre.

Det är också åtskilligt annat, som kunde vara att anföra med anledning av herr Bergqvists yttrande. Jag skall emellertid inskränka mig till att upptaga frågan om hur många som skola drabbas av denna indragning. Då jag kommit till det antal jag angivit, har jag utgått från att statsutskottet självt sagt, att 260,000 kronor skulle inbesparas på de tillfälliga lönetilläggen. Nu utgå dessa tillfälliga lönetillägg för lärare eller lärarinna med högst 1,500 kronor, varjämte det finns vissa lägre belopp. Tager jag det högsta beloppet, 1,500 kronor, och dividerar 260,000 därmed, kommer jag till 170; räknar jag med de lägre lönetilläggen, blir antalet ännu större. På detta sätt har jag kommit till min siffra. Nu menade herr Bergqvist, att det kanske icke behöver bli några avskedanden alls under övergångsåret. Ja, då följer också därav, att den besparingssiffra man vinkat med för dem, som se på saken ur ekonomisk synpunkt, icke är tillförlitlig, utan den siffran blir då naturligtvis alldeles falsk. Även på den punkten kunde man ha skäl att begära en utredning. Nu är förhållandet det, att då vi i år lagt fram budgeten, ha vi försökt att i de olika huvudtitlarna räkna ut förslagsanslagen så noggrant som möjligt. Vi ha därför på en del poster, där förslagsanslagen hittills notoriskt varit underberäknade, sökt räkna ut, hur mycket som under sista tiden gått åt. Vi ha velat slippa laborera med dessa överskridanden i framtiden och ha i årets budget sökt undvika de underberäkningar på 200,000, 300,000 kronor, ja, miljoner som förekommit i vissa fall. Men nu kommer statsutskottet och förklarar, att det med flit räknat för lågt. Statsutskottet tror, att den besparing de vinkat med icke skall äga rum, men anslaget är ett förslagsanslag, och då skulle det avsiktligt få sättas för lågt.

Vad beträffar frågan om i vad mån landsorten beröres av dessa indragningar, så bero ju avskedandena av lärarinnor kanske icke väsentligast på indragning av parallellavdelningar, vilket ju för övrigt torde vara omöjligt i en del fall på grund av lokalförhållandena, utan de bero i lika hög grad och kanske framför allt på den ökade tjänstgöring man vill pålägga lärarinnorna, och detta drabbar naturligtvis även landsorten.

Med vad jag nu yttrat, torde jag ha besvarat det allra väsentligaste av vad herr Olsson anförde mot mig, då han ville göra gällande, att jag skulle ha velat sätta dessa privatläroverk i en gynnsammare ställning än de kommunala mellanskolorna, och då han framhöll, att man för dessa privatläroverk blott ville fastställa samma villkor som för statens egna skolor. Det sista är icke förhållandet, då man ju ger lärarna i privatskolorna en långt sämre löneställning.

Ang.
lönetillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)

Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.

(Forts.)

Då man talat om deras löneställning i jämförelse med andra, är det icke enbart fråga om den löneställning staten ger dem, utan om skolornas egna lönevillkor plus vad staten bidrager med, men dessa lärare komma dock icke upp lika högt. Man ger dem en sämre ställning och sämre tjänstgöringsförhållanden.

Vad jämförelsen med min proposition om de kommunala mellanskolorna beträffar torde jag redan tillräckligt ha belyst den sidan av saken.

Till sist sade herr Olsson, att han var synnerligen glad över det varma intresse, som vid detta tillfälle visats privatläroverken och lärarnas ställning i dessa. Han förde i åtanke, att detta varma intresse icke kommit till synes en gång tidigare, då han kämpade för något lägre undervisningstid i olika läroverk. Ja, när han sade detta, väntade jag verkligen, att han skulle draga den konsekvensen, att eftersom nu detta varma intresse är till finnandes, böra vi stödja det, så att man möjligtvis kan tänka sig få en bättring på någon punkt. Men han drog icke den konsekvensen, utan i stället en rakt motsatt, en konsekvens, som synes mig påminna om det tyska ordspråket »åt mig ingenting, åt dig ingenting, så få vi båda lika litet».

Herr Bergqvist fällde i början av sitt anförande ett par yttranden, som synes mig vara rätt betecknande. Han sade, att när man satt och behandlade detta ärende i utskottet, förutsåg han, att andra kammaren skulle bifalla utskottets förslag, men, sade han, han hade då förhoppning om att första kammaren skulle avslå det. Jag ber att få instämma och hoppas, att hans förhoppning skall gå i uppfyllelse!

Han sade vidare, att han tillhörde privatläroverkens varmaste vänner, och om det hade varit fråga om en verklig stryppningsåtgärd, skulle han icke ha varit med. Jag tror, att det är ganska många som räkna på att man av sina varmaste vänner bör erhålla ett varmt och vänligt bemötande, långt innan det blir fråga om verkliga stryppningsåtgärder!

Herr **Bergman, Johan:** Herr talman! En föregående ärad talare förklarade, att han med största sinnesro skulle rösta för utskottets förslag. Jag missunnar honom icke den sinnesfriden. Han skulle göra det med bästa samvete, sade han. Ja, det finns olika samveten, det finns bl. a. vad teologerna kalla irrande samveten, och det finns även s. k. robusta samveten. Jag måste säga, att jag för min del skulle känna min sinnesro ganska störd, ifall jag hade på mitt samvete att ha talat eller röstat för det nu föreliggande utskotts-förslaget. Jag vill genast från början säga ifrån, att jag kommer att ge min röst för reservationen, men ber på samma gång att få framhålla, att jag tar avstånd från dem, som opponera sig mot statsutskottets förslag, därför att de stå i principiell opposition mot skolkommissionen. Jag tillhör icke dem, som ogilla skolkommissionens grunder. Det kan finnas detaljer, som man är av olika mening om, men i stort sett anser jag skolkommissionens grunder hållbara, och jag anser också, att vissa av de principer, som statsutskottets majoritet i nu föreliggande dokument gjort gällande, äro synnerligen beaktansvärda. Sparsamhetssynpunkten är naturligtvis särdeles beaktansvärd, men jag kan icke neka till, att jag finner det osympatiskt, att när nu Geddesyxan skall gå, man just precis skall låta de stackars flickskollärarinnorna föras till stupstocken, dessa lärarinnor, som väl visst icke höra till de högst avlönade och ingalunda någonsin varit för högt honorerade. Det har väl i stället varit en tämligen allmän uppfattning, att de unga långa tider fått alldeles för låg ersättning för sitt mödosamma arbete, och att de ännu i dag på många håll äro underbetalda.

Nu har det emellertid sagts, att inom privatskolorna skulle förekomma mycket höga honorar, och som exempel har anförts, att en privatskolarektor skulle ha

uppburit 31,000 kronor om året, varav staten bidragit med omkring hälften. Är detta sant — och det lär vara sant — så är det naturligtvis ett fruktansvärt missförhållande, som bör på det kraftigaste efterhållas. Men jag hörde i går en talare i andra kammaren förklara, utan att jag kunde förnimma, att man kunde vederlägga honom, att ifall statsutskottets förslag går igenom och dess villkor bli bifallna, så skulle det *icke* gå ut över det läroverk, där denne rektor sitter och uppbär dubbelt så mycket, som en rektor vid ett statsläroverk. Detta är ju alldeles upp- och nedvända förhållanden. Men i stället låter man indignationen över ett sådant missbruk gå ut över lågt avlönade flickskollärarinnor, som skulle bli straffade för vad de icke alls rå för.

Det är riktigt, att i den mån statens eget skolväsen erbjuder tillfredsställande undervisningsmöjligheter ett understödande från statens sida av privata läroanstalter för samma ändamål icke kan begäras under andra omständigheter än att dessa privata anstalter ha något särskilt att ge, som icke statens anstalter kunna ge och som staten finner vara av värde. Den principen är alldeles riktig. Privatskoleväsendet bör icke få växa för yvigt och missbrukas; i den mån det understöddes av staten, måste det tjäna statsintresset. I detta avseende behövs det emellertid en klarläggande utredning och en sådan ha vi ej fått.

Jag är också villig att medge, att det är ett slöseri att använda överkvalificerad arbetskraft, till exempel på småskolestadiet högt kvalificerade lärarinnor, som åtnjuta betydligt större lön än vad som annars ges på detta stadium. Kritiken av ett sådant system är fullt befogad, men den är icke mindre befogad, när samma anmärkning göres beträffande folkskolorna. Den anmärkningen har nämligen gjorts, att folkskollärarinnor med deras högre löner användas för småskolearbete. Om denna sak säger statsutskottet i ett annat yttrande i sitt utlåtande om en föreslagen omläggning: »I detta hänseende torde vara vanskligt att i brist på exakta uppgifter göra några mera bestämda beräkningar. Oavsett emellertid den ekonomiska sidan av saken hyser utskottet den uppfattningen, att den i motionen ifrågasatta anordningen förtjänar att från principiellt skolorganisatorisk och pedagogisk synpunkt tagas under närmare övervägande och bliva föremål för vederbörlig utredning av sakkunnig myndighet. Denna utredning bör uppenbarligen taga sikte på en lösning av de svårigheter, som äro förbundna med den ifrågasatta anordningens realiserande.» Vidare heter det: »Den ifrågasatta omläggningen kan givetvis ej med ens genomföras utan gör en successiv avveckling av rådande förhållanden nödvändig. Först i den mån sådana nuvarande folkskollärarinnor, vilka undervisa å småskolestadiet, avgå från sina befattningar, kunna småskollärarinnetjänster i stället upprättas» o. s. v. Man skall alltså gå fram på ett mjukt sätt, det skall bli en övergångstid. Detta är i sin ordning, men varför ej tillämpa samma grundsatser nu? Här säges det, att redan från den 1 juli detta år skola de strikta bestämmelser, som äro förslagna, tillämpas. Den lilla övergångstid, som medges i vissa fall, är alldeles för snävt tilltagen, och i andra fall finns ingen övergångstid alls. Jag kan därför icke finna, att statsutskottet varit konsekvent i detta avseende.

Det är vidare fullkomligt riktigt — däri instämmer jag helt och hållet med statsutskottet — att staten bör på ett ingående sätt deltaga i ledningen av och kontrollen över de privata läroanstalterna. Därom finns, efter vad jag tror, i allmänhet icke några delade meningar, men man anser, att även den saken bör utredas, innan man kan anse sig färdig att fatta beslut, och man vill ha litet tid, så att vederbörande själva få framlägga sina synpunkter i saken. Det är osympatiskt, jag tvekar inte alls att kalla det rent av nästan litet illojalt att på ett så tvärhastigt och bryskt sätt stipulera villkor, som skola tillämpas så gott som omedelbart och utan att de, som det gäller, fått tillfälle att fram-

Ang.
lönstillägg af
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)

*Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.*

(Forts.)

lägga sina invändningar och få dem i lugn och ro prövade. Det har med rätta påpekats av en föregående ärad talare, att man bör höra den andra parten, innan dom fälles. Detta är så mycket nödvändigare, som det siffermaterial statsutskottet framlagt redan uppvisats och ytterligare kan påvisas vara i högsta grad vilseledande.

Herr Olsson efterlyste vad det var för fel. Det hade anförts åtskilliga, som han medgav och som han inte ansåg vara så betydande. Somliga sökte han förklara, men de voro enligt hans mening ganska obetydliga. Jag skall då påpeka en del annat, som jag icke hört framhållas i diskussionen förut, men som förefaller mig ganska belysande.

I den ekonomiska tablå, som statsutskottet anført angående beloppen av de bidrag, som utgå av skolornas egna medel, finner man först Afzelli elementarskola för flickor, en privatskola i Stockholm. Där står beloppet av bidraget angivet till kronor 3,290:95. I 14:e kolumnen uppges, att det finns nio lärarinnor med full tjänstgöring. Till dessa lärarinnor erlägger emellertid skolan själv grundlönen, 1,200 kronor, vilket utgör 10,800 kronor och alltså inte, som nyss angavs 3,290:95. Nu är statsutskottet, enligt vad som meddelats här, icke ytterst ansvarigt för dessa uppgifter, men det får väl i alla fall stå för dem när de återopas. Vem som i yttersta hand bör tas för huvudet för dessa siffror, kan jag icke säga, men vilseledande äro de. Och när detta påpekats och icke kunnat gendrivas, är det fullt befogat, att man begär en bättre utredning, innan beslut fattas. För en annan skola uppges skolbidraget till kronor 6,966:51. Grundlönen för de manliga lärarna, som skolan ensam, med undantag för ett statsbidrag på 3,700 kronor, får bestrida, uppgår i runt tal till 49,000 kronor, som här icke omtalas utan det står 6,966:51. Det är alltså ännu mera vilseledande, och sådana oriktigheter eller ofullständigheter kunna påpekas i flera fall. Det står vidare talat om den vinst, vissa skolor haft. Så till exempel säges om en skola, att den haft en vinst på 6,000 kronor och något mer, men om man ser efter, visar det sig, att vartenda öre av denna s. k. vinst gått till avbetalning på en skuld, som skolan har. Kan man under sådana förhållanden säga, att det är en vinst? En annan skola uppges ha haft en mycket stor vinst, å c:a 159,000 kronor. Denna vinst har uppkommit på det sättet, att där ingå avskrivningar å fastigheter med 23,000 kronor, räntor och amorteringar med 15,000 kronor o. s. v. Den verkliga vinsten är emellertid 916 kronor. — Det är underliga vinster, detta. Det är alldeles uppenbart, att beräkningarna äro gjorda efter olika grunder. Att de äro gjorda i god tro och icke medvetet felaktiga, det betvivlas icke, men de äro gjorda efter olika grunder och alltså vilseledande mer än upplysande. Framför allt är det i högsta grad beklagligt, att de, som saken närmast gäller och som skulle kunnat lämna kompletterande och klagörande upplysningar, icke hava fått tillfälle att göra detta. Det vore väl för en utredning absolut nödvändigt, att här finge framläggas de invändningar, som man från privatskolehåll kan vilja framföra, och att man först sedan en prövning av dessa invändningar ägt rum, skrede till ett avgörande. Det är ingenting annat reservanternas begära. De motsätta sig icke kontroll, icke reformer och förändrade principer för framtiden, utan de begära endast, att man skall få saken utredd, och att man icke redan detta år, innan någon verklig utredning föreligger, skall fatta ett avgörande beslut i frågan.

Herr Bergqvist gjorde — å statsutskottets vägnar, om jag icke missförstod honom — en modifikation av det allra brutalaste villkoret i förslaget, men denna modifikation är endast en förbättring av en detalj. Det är icke möjligt att nu överblicka, huru mycket den skulle komma att innebära. Betyder den mycket, blir ju besparingen för staten av föga värde, och betyder den litet, ja, då är förslaget i dess helhet endast högst obetydligt förbättrat. Det finns många andra felaktigheter och olämpligheter i detta förslag, som icke äro hjälp-

ta med den saken, och det allra väsentligaste — bristen på bärande utredning — står ju kvar.

Det finns ju många olika privatskolor, men i stort sett äro de ju flickskolor. Jag tror mig kunna säga, att få kårer hava i genomsnitt på ett samvetsgrannare sätt uppfyllt sina plikter och fått en blygsammare betalning än dessa flickskolors lärarinnor.

Icek nog med att samhället står i synnerlig tacksamhetsskuld i fråga om deras samvetsgranna uppfyllande av sina uppfostrarplikter, man kan också säga, att svensk kultur står i tacksamhetsskuld till denna lärarinnekår även i andra avseenden. Jag ber i detta sammanhang endast att få erinra om en betecknande omständighet. Det finns knappast någon svensk författare efter Tegnér's dagar, som på skönlitteraturens område fört Sveriges namn vidare omkring än Selma Lagerlöf. Denna med Nobels litteraturpris hedrade kulturpersonlighet var flickskollärarinna, då hon slog igenom med sitt kanske mest betydande verk. Hon hörde till denna kår, hade fått denna kårs utbildning och i många år utfört en lärarinnas arbete. Även en annan av våra berömda författarinnor, som i hög grad bidragit till Sveriges berömmelse i den samtida kulturvärden, Ellen Key, är utgången från samma kår. Man ser därav, att denna lärarinnekår kan representera ett beundransvärt andligt höjdiäge. Och kårens kulturnivå i det hela står ovanligt högt. Sverige har all anledning att erkänna, att det står i en icke ringa tacksamhetsskuld till denna kår för dess kulturinsatser i allmänhet, alldeles oavsett den kanske ännu större skuld, i vilken vi stå till den, därför att den består av så många tysta och plikttrogna arbeterskor, som med offrande av sina bästa krafter bidragit till ungdomens uppfostran. Det vore mycket mer att tillägga men med hänsyn till vad jag nu har anfört och med instämmande i de synpunkter, som framhållits av flera föregående talare, ber jag blott att på det varmaste få yrka bifall till den vid statsutskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Widell: Herr greve och talman! Då jag, av skäl som jag i går anförde, varit förhindrad att deltaga i statsutskottets behandling av åttonde huvudtiteln, önskar jag få till protokollet antecknat, att jag i föreliggande fråga intager samma ståndpunkt som reservanterna.

Jag instämmer sålunda i det av herr Hallin framställda yrkandet.

Herr Boman: Herr greve och talman! Efter de många anföranden, som hållits till förmån för reservationen, skulle jag icke hava tagit till orda, i en fråga som denna, om förhållandet ej varit, att utskottet stött sitt betänkande på tabeller, som äro intagna angående läroverken. Då jag under ett stort antal år har varit kassaförvaltare och styrelseledamot i en av de större flickskolorna i min hemort, har jag tämligen grundlig kännedom om skolornas ekonomi. Det torde icke vara så stor skillnad på den ena och på den andra. Den tablå, som jag åsyftar, är intagen såsom bilaga till utskottets utlåtande. Alldeles särskilt vill jag då fästa mig vid kolumn 18, som redovisar vinst eller förlust å läroverkens drift, och kolumn 17, som visar bidraget från skolans medel till läraravlöningar. Utskottet vill naturligtvis framhålla, att den ena siffran är oskäligt stor och den andra oskäligt liten; eljest hade icke siffrorna haft någonting där att göra, om ej meningen vore att bevisa någonting sådant. Jag vågar då påstå, att då utskottet betecknar den utredning, som fanns i en förklaring från läroverksstyrelsen över riksdagens revisorers anmärkning, såsom otillfredsställande, har jag säkert minst lika stort fog, då jag vågar beteckna den av utskottet anskaffade redovisningen såsom missvisande och i vissa fall rent av felaktig. Naturligtvis ifrågasätter jag icke, att dessa uppgifter icke äro avgivna och införskaffade i god tro, men det primärmaterial, från vilket siffrorna äro sammanställda,

Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)

Ang.
lönertillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.

(Forts.)

är till naturen sådant, att resultatet aldrig kan bli nöjaktigt. Den redovisning, som flickskolorna lämna till överstyrelsen, är en kassaredovisning, så och så stora inkomster och så och så stora utgifter, skillnaden är alltså vinst. Var och en, som har den ringaste kännedom om affärer, förstår nog, att så ingalunda är förhållandet. Ett eklatant bevis har jag från en av de skolor, som hade en bland de vackraste vinstsiffrorna år 1922. Samma skola hade följande år en förlust på mer än det dubbla. I verkligheten var säkerligen år 1923 för denna skola ekonomiskt ett lika gott år, men då verkställdes en reparation, som under 5 å 6 år uppskjutits och som nu var oundgängligen nödvändig. På likartat sätt torde det förhålla sig med de skolor, som arbeta såsom privata företag, att de icke hava någon möjlighet att fördela dylika återkommande kostnader på flera år, under det att ett skolföretag, som arbetar i aktiebolagsform, har denna möjlighet att såsom vinst redovisa vad som är affärsvinst genom att fördela dylika större utgifter. Men dessa skolföretag, som arbeta såsom aktiebolag, torde i allmänhet hava anskaffat det insatta kapitalet för att förvärva den fastighet, i vilken deras verksamhet bedrivs.

Den skola, som jag nu närmast känner till, nämligen Mathilda Halls skola, har ett aktiekapital av 130,000 kronor och en reversskuld av 162,500 kronor samt äger en fastighet, i böckerna värderad till 295,000 kronor. Det är en gammal fastighet, vars värde nu är vida högre. Om aktiekapitalet icke kan förräntas i en sådan skola, betyder detta ingenting annat, än att skolans ekonomi är så pass svag, att den icke räcker till att betala hyran, och förhållandet har beträffande denna skola varit det, att under en följd av år fingo ägarna av stamaktier ingen som helst utdelning. Innehavarna av preferensaktier ha lyckats få 5 % utdelning, det högsta de kunna få, sålunda en avkastning, som är vida mindre än vad man under flera år måste betala för de in-tekningslån, som lågo med bättre rätt. Ett sådant resultat kan väl ingalunda betecknas såsom avundsvärt. Men här-till kommer, att genom något för mig obegripligt missförstånd angives denna skolas vinst till 26,229 kronor 10 öre. Enligt det bokslutsextrakt, som jag har i min hand för samma år, var bokslutsvinsten 12,068 kronor 15 öre. Huru denna skillnad skall förklaras, vet jag verkligen icke.

Det är emellertid en annan kolumn, nämligen nr 17, som anger skolans egna utgifter för lärare, i vilken uppgifterna också måste vara felaktiga. Enligt samma bokslut utgjorde i jämna tusental kronor skolans samtliga utgifter till lärolöner 165,000 kronor. Härifrån bör man frånräkna vad som har avseende å lärarinnor i den förberedande skolan, som ej har statsunderstöd. Denna utgöres av sex klasser, jag känner ej dessa lärarinnors löner, men räknar jag så högt, säkerligen för högt, som 4,500 kronor för varje klass eller 27,000 kronor, får jag siffran 138,000 kronor. Alla statsbidrag av vad slag de vara må och sålunda även medräknat dem som icke avse lärarinnornas avlöning, utgöra 88,000 kronor. Kommunens bidrag är 30,000 kronor, det kvarstår i alla fall 20,000 kronor. Tabblån redovisar, att skolan icke skulle hava betalat mer än 14,000 kronor. Jag frågar: har statsutskottet på övriga ställen haft lika ovissa siffror att bygga sina slutledningar på, är grunden i varje fall fullkomligt felaktig. Jag vill icke alls fästa mig vid de kolumner, som avse antalet parallellklasser och undervisningstimmar per vecka. Dessa synpunkter hava från skolerfarna män redan så fullständigt belysts, att det torde vara onödigt. Innan jag slutar, blott ett par ord om anslagsfrågan.

Det är möjligt, att dessa enskilda skolor nu kunna reda sig med minskade anslag, men nog vore det en rimlig fordran, att dessa privatläroverk, vilkas insats för undervisningen måste erkännas vara betydande, erhålla ett lika stort bidrag för varje elev, som staten eljest får betala, om staten i annan form skulle helt bära deras undervisning.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Lindhagen**: I några motioner, som jag vid 1921 års riksdag tillät mig väcka, har jag såsom lekman, målsman och medmänniska sökt skaffa mig något slags preliminär uppfattning i skolfrågan. Denna uppfattning går ut på att jag är en varm anhängare av en gemensam borgerlig skola för alla, ifrån de lägsta till de högsta stadierna, med rätt dock för enskilda att bilda privatskolor på egen bekostnad, i något fall möjligtvis, när det gäller någon specialitet, med statsbidrag. Vidare har jag tänkt mig, att för att lösa den sociala frågan, är det framför allt av vikt, att det blir en gemensam högre utbildning för alla landets invånare utan någon slags klasskillnad, intellektuell eller ekonomisk, och således utan även den fruktansvärda uppdelning av lärjungar, som det nya systemet tillämnar, nämligen i »studiebegåvade» och icke studiebegåvade barn eller med andra ord väsentligen i receptiva, i vilka allt som man håller i dem rinner in som ingenting och tanklöst magasineras och vilka skola privilegieras att i de högsta beställningarna i riket själlöst styra oss, samt produktiva barn, som skola vid tidig ålder väsentligen efter lärarnas äventyrliga urskillning kastas ut i de s. k. praktiska eller »obegåvade» yrkena.

Ang.
lönertillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.

(Forts.)

Det är ju klart, att dessa privatskolor, om vilka nu är fråga, såsom en följd av det nuvarande systemet hava brister i många avseenden — det har alla institutioner, icke minst riksdagen, och även alla människor. Det kan också hända, att en eller annan skolföreståndare — det är dock knappast ådagalagt utan företrädesvis misstankar och skall för övrigt enligt regeringens förslag föranleda kontroll — har alltför stor närighet och obehörigen tillskansar sig delar av statsanslaget. Men varest inträffar icke detta? Alla våra pengar rinna ut i sanden här och där. Tänk bara på militärväsendet! Kassor försvinna till och med spårlöst inom både partier och institutioner, var de än befinna sig.

Jag har icke heller någonting emot, att riksdagen slår ett stort slag och så att säga med ett alexandersvärd skär igenom utredningarnas gordiska knut. Det tilltalar mig i högsta grad. Men då måste man i riksdagen vara någorlunda på det klara med vad det är fråga om. Här är det fråga om en övergång från ett invecklat, bristfälligt pedagogiskt system till ett annat också ofullkomligt pedagogiskt system, som står långt tillbaka för de drömmar, som jag tillät mig hava år 1921. Då måste vi lekmän, vi som icke äro inne i detta skådespels kulisser, verkligen hava rätt att inte bli förbigångna utan få tillfälle att sätta oss in i saken. Vi vilja icke överrumplas, vi vilja icke vara femte hjulet under vagnen i denna fråga. Det nu föreslagna behandlingssättet kan icke leda till annat, än att frågan av oss måste avgöras såsom en prestigefråga, en partifråga eller i lyckligaste fall såsom en statsutskotts- eller besparingsfråga utan tillräckliga grundsatser.

Nu övergår jag till ämnet och vill då säga, att här är det icke fråga om privatskolor utan om flickskolor. Det är fråga om det stora problem, varför staten för billigare pris och på ett fullständigare sätt uppfostrar uteslutande gossar, men överlåtit åt den privata verksamheten att ge flickorna en högre undervisning. Staten har försummat den kvinnliga undervisningen. Detta är naturligtvis ett uttryck av tidsförhållandena och fördomarna eller med andra ord av den maskulina kulturen. Då har privatskolan varit den enda utvägen för att tillgodose rimliga behov av en högre undervisning även för kvinnlig ungdom. Det anslag, som staten på senare tid lämnat dessa skolor, är icke — såsom här framhållits — en nådegåva, utan samvetspengar — och alldeles för små samvetspengar. Man skall sålunda icke himla sig, då man talar om frikostigheten mot dessa privatskolor, och då man säger, att man gott kan knappa in på anslaget. Det är i alla fall alldeles för litet för undervisningen av den kvinnliga

Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)

ungdomen i landet. Därför kommer också det nya systemet att för detta ändamål behöva ge ut ofantligt mycket mera pengar, än vad det här är fråga om.

Då staten på detta sätt försummat den kvinnliga ungdomens uppfostran och överlåtit densamma åt den privata företagsamheten, måste undervisningen också bli dyrare. Därav blir en följd, att företrädesvis de mera bemedlade kunnat befolka dessa skolor. Men jag vill i alla fall säga, att det är en allt mer och mer påtaglig företeelse, att familjer även i mycket små knappa omständigheter göra allt vad de kunna, försaka allt, för att få sin kära flicka in i en sådan skola, så att hon i likhet med sin bror, som staten tämligen gratis undervisar, skall få en människovärdig undervisning. Det skulle vara intressant, om man bland alla utredningar också ville utreda, vilket procenttal elever i dessa privatskolor, som utgöres av sådana små existenser, som kämpa för en högre lyftning av sin andliga värld.

Nu har staten låtit detta surrogat för den kvinnliga undervisningen, som vi kunna kalla det, inrättas efter ett visst system. Skolorna hava fått bygga egna hus och inrättat mindre klasser efter, såsom de tycka, mera pedagogiska synpunkter. De hava fått anställa timlärare och fasta lärare allt efter som deras ekonomi tillåtit dem göra. Nu plötsligt skola flickskolorna oförmodat och bryski inordnas under det nya ifrågasatta systemet utan några övergångsformer, medan statens gosskolor skola få vänta, tills den stora utredningen kommer. Det är ett rent maskulativt, jag skulle nästan vilja säga reaktionärt nedblickande på den kvinnliga ungdomens undervisning.

Nå, vilka högviktiga skäl ha herrar politici och statsutskottsledamöter haft för ett sådant poserande såsom duktiga karlar i sista ögonblicket på de fallande förskansningarna? Är det fråga om besparingar? Nej, det är sannolikt icke eller endast i andra rummet en besparingsfråga. Här slösa samma herrar ledamöter på militärutgifter huru mycket som helst. Under dessa tider, då vi icke alls hava att vänta några äventyrligheter, låter man miljonerna rinna ut i sanden, vare sig i skogar eller diken, var som helst och överallt, det gör ingenting. Men här, tänk om man kan i förtid komma åt flickskolorna redan i övergångsstadiet! På militärbudgeten eldar man för kråkorna; här däremot gäller det att spara. Men så dumma äro väl icke statsutskottets ledamöter i denna fråga, utan det är säkerligen helt enkelt en prestigefråga, som nu föreligger.

Herrarna hava skött besparings- och partisynpunkterna. Jag skall tala litet för lärarinnorna, men framför allt för lärjungarna, som ingen ännu har talat om. Endast statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet hade i förbigående en flyktig antydning om dem. Ja, jag talar sålunda även på föräldrars och målsmäns vägnar, som icke få höras, allra minst i undervisningsfrågor, i vilka de kanske äro de enda, som begripa någonting. Nå, det är kanske för mycket sagt, herr talman, men det ligger någonting i det i alla fall.

Ingen av oss vet, vart det nu föreslagna systemet leder. Statsutskottets egna ledamöter hava sagt, att man får hoppas det bästa, och reservanterna och med dem även ecklesiastikministern befara det värsta. Vad skall man då tro? Man vet ju ingenting, och därför måste man fordra, att saken uppdragas och att frågan om flickskolorna kommer upp på samma gång som frågan om gosskolorna.

Vi måste i alla fall räkna med, att en hel del lärarinnor bli hänsynslöst utkastade på bar backe i dessa tider, då det är så svårt att finna sin utkomst. Det anmärktes under debatten i andra kammaren, att det icke kunde hjälpas, att någonting sådant inträffade. Tänk så många andra, som bli utkastade på andra områden till följd av andra lagstiftnings- och riksdagsåtgärder, sade man. — Då vill jag verkligen betona, att detta är en oerhört försummad sida av vår politik. Jag har för min del försökt framhålla, att när man vidtar en sådan åtgärd mot andra och själv har sitt på det torra, måste man i alla fall tänka på de individers och familjers existens, som därigenom bliva ho-

tade. Då fråga är om rusdryckslagstiftning, ifrågasättes alltid, att de personer, som ha anställning inom dessa hanteringar, skola på något sätt soulageras. Då det föreslås inskränkningar i militärväsendet, kunde jag för min del icke undgå att göra en särskild framställning om hänsyn till dem, som bleve lidande på detta. Därom fanns föga eller ingenting utsagt i försvarsrevisionsens förslag, i Kungl. Maj:ts proposition, i det socialdemokratiska förslaget, i det kommunistiska förslaget eller i liberalernas förslag. Men det är i alla fall en huvudpunkt enligt min mening. Således måste man också här se till, att reformivern förbindes med hänsynstagande i angivet avseende.

Nu säger man vidare, att de lärare, som kunna få stå kvar, skola hava lika arbete med statens för en sämre lön, ty den sämre lönen bibehåller man. Här har herr Oscar Olsson jämfört dem med extralärarna. Vi böra, synes det mig, jämföra lika med lika och ej professorer eller ordinarie lärare med extralärare o. s. v. I detta fall är man enig om att begära lika arbete för sämre lön än som består motsvarande lärarekrafter i statsskolorna. Själva klaga de över, att man icke vid arbetstidens beräkning har tagit hänsyn till rättningar av krior och temaböcker av olika slag. Jag känner verkligen inte till, om invändningen är riktig eller ej. Helt karakteristiskt för situationen kommer nu biskop Bergqvist, kyrkans tjänare, människokärlekens tjänare, sedan han så okristligt behandlat lärarinnorna, ångerköpt med ett nytt bud. Det är ju klart säger han, att vi måste höja lönerna sedan. Tänk om statsutskottet skulle varit så kvickt och sagt, att vi skola behålla det högre anslaget, men med villkor, att skolorna för den anbefallda ökningen i arbetsprestationen giva lärarinnorna en högre lön redan nu. Varför ha ej herrarna tänkt på detta? Det är väl därför, att utskottet ej alls tänkt.

Så kommer jag till eleverna, som här skola dömas ohörda. Det har sagts, jag tror i andra kammaren: Försök aldrig att komma med den pedagogiska frågan, den imponerar inte, och den hör inte hit. På det talet svarar jag, att det är just den, som i all synnerhet hör hit. Hela denna apparat är till för eleverna, för det uppväxande släktet, och icke för lärare, lärarinnor eller för statsutskottet.

Den kommande stora reformen kastar även genom det nu föreliggande förslaget sin skugga framför sig. Här hava dessa flickskolor — statens enda flickskolor kunna vi i stort gärna kalla dem — trots, att man borde hava parallellklasser för att kunna få en god undervisning, och alla äro ju eniga om att ju flera elever, som finnas i varje klass, desto sämre blir undervisningen, desto längre tid tar det att lära eleverna någonting, och, jag kan tillägga, desto mera äventyras deras hälsa genom dålig luft i de förpestade skollokalerna. Det senare fäster sig ingen vid. Men jag vill till protokollet tillägga denna synpunkt, att deras kroppar icke böra lida för stor skada. Man har på sina ställen byggt nya skolhus och icke gjort rummen så stora, att de kunna rymma dessa jätteklasser. Då säger utskottet: bosch, här kommer en stor reform såsom en befrielse och en frigörelse! In med de stora klasserna, in med ohälsan, in med okunnigheten! Riv ned deras skolhus eller bygg nya. — Kära statsutskott, vad ni är fåvitskt! Nu kan man ju säga: herregud, när det vi hava att komma med skall bliva så ofullkomligt, är det ju bäst att dessa skolor få det sämre så fort som möjligt och sålunda i god tid hinna vänja sig vid det nyas skuggsidor. Men då flickskolorna varit så åsidosatta, kunde man väl med än större skäl under övergångstiden, tills den nya härligheten kommer, låta dem behålla det lilla företräde de hava såsom en ekvivalent för alla missförhållanden, som staten hitintills bestått den kvinnliga undervisningen. Men nej, man kan icke låta dem behålla detta pedagogiska försteg under den normala övergångstiden, utan det skall just år 1924 i april månad i förskott avskaffas. Här kastar den väntade skolreformens ofullkomlighet sin skugga

Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)

Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)

framför sig på ett brutalt sätt. I generationer kommer man att få kämpa mot detta nya system med dess jätteklasser, som förringa barnens möjligheter till kunskap och hälsa och vidga undervisningstiden. Det anses väl påkallat av ekonomisk nödvändighet, men den måste övervinnas, och den kommer att övervinnas, om inte förr, så då vi antligen fått bort militärutgifterna — ty då komma de nya möjligheterna.

Även minskningen av lärarkrafterna betyder minskad undervisning eller dålig undervisning. Det tycker man är ett så nödvändigt steg, att det måste företagas nu genast. Man kan inte vänta, tills även gossarnas skolor blivit ordnade, utan här skola flickskolorna ha ett förtida nyp från herrarna i statsutskottet och riksdagen.

Vi ha här i kammaren en enda kvinnlig representant, och hon har antecknat sig för ordet. Antagligen kommer hon att yttra sig i samma riktning som jag, men hennes ord komma att drunkna i den stora öknen av maskulina synpunkter.

Statsutskottet har vidare hittat på någonting, som kallas för timplärare. De skola inte få det där året på sig, inte ett år en gång, utan skola förvinna ögonblickligen. Vad betyda då dessa timplärare? Jo, på de högre kurserna i flickskolorna måste man ha inte bara lärarinnor, utan även lärare, ty många lärare ha större kunskaper och större förmåga för en högre klass. Flickskolorna behöva lärarnas större sakkunskap, men de ha inte råd att anställa permanenta lärarekrafter, utan måste ta timplärare. Nu skola timplärarna bort. Det blir än mera undermålig undervisning, det är resultatet av reformen. Men det är kanske meningen att alla, som gå i dessa s. k. privatskolor, skola förberedas att kunna bli kuggade i studentexamen, så att man därigenom skall få ett bidrag till denna utgallring, som det nya systemet strävar efter.

Slutligen och framför allt har icke utretts, men antytts av ecklesiastikministern, i pressen och från skolorna, att förmodligen — vi veta ju ingenting bestämt, utan famla — men det är troligt, säger man, att en hel del elever få avskedas. Det kan ju hända att detta inträffar, i synnerhet vid de nybyggda skolorna, där det inte finns plats för dessa utsökta klasser på 30—35 elever. Vart skola de då taga vägen? Deras målsmän ha satt dem i skolan i förtröstan på, att den nuvarande organisationen skulle hålla en tid eller åtminstone på ett förnuftigt sätt avvecklas, så att det skulle finnas bryggor för eleverna att komma över till annat håll, men här rivs alla bryggor för dem. De få söka sig till någon annan skola bäst de kunna.

Nu är det emellertid så — vilket jag ber den nuvarande ecklesiastikministern behjärta, ifall han kommer att sitta någon längre tid på sin plats — att det är så många olika skolsystem och olika kurser i dessa skolor inbördes och i jämförelse med statsskolorna, att det ser nästan ut som om de särskilda skolorna skulle ha inrättat sig så för att kvarhålla eleverna, så att de icke skola kunna gå över till någon annan skola. Där borde staten ingripa och föreskriva en viss grad av enhetlighet. Under nuvarande förhållanden finns ingen annan möjlighet än att de i följd av utskottets förslag utkastade eleverna få uppoffra ett eller två år av sitt korta liv för att läsa sig över till en annan skola — om nu deras föräldrar hava råd till även detta offer. Detta tänker ingen på, men det är huvudsaken, mina herrar, i detta bryska beslut.

Nu sade herr Bergqvist, att han bara kompromissat; att det stod i utskottet mellan två års övergångstid och ingen övergångstid alls och det senare förslaget skulle eljest ha segrat. Var utskottet verkligen så hänsynslöst? Är riksdagen verkligen så orimlig? Jag kan aldrig tro det. Och på det sätt ha vi fått ett år, ett otillräckligt år som kompromiss! Så ohemult behandlas sådana realfrågor som denna. De göras till prestigefrågor, partifrågor och bytesfrågor. Sådan politik borde ej få ifrågakomma.

Ja, herr talman, på något sätt reder sig väl saken, bättre eller sämre, och i

varje fall alldeles som i vanliga krig med krossande av individer, som stupa och falla, utan att någon bryr sig om dem. Sedan nu kvinnornas av staten styvmoderligt understödda skola vandrat sin törnbeströdda väg, kommer väl något nytt efter den.

Då börjar kampen mot den nya likaledes intellektualistiska skolan med den nya klasskillnaden mellan receptiva och produktiva barn, och den kampen blir svårare, bittrare och långvarigare än någon annan skolkamp.

Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.

(Forts.)

Herr Pålsson: Herr greve och talman! Den räcka skolreformer, som i dag bjudes oss till lösning, har ju den likheten med varandra, alla tre, att de organisatoriska förändringar, som föreslås, kunna resultera i större eller mindre besparingar. Det första mom. av dessa behandlar de kommunala mellanskolorna. Denna skolform är ju ett övervägande landsbygdsintresse, och den har visat under de år, den verkat, att den fullt fyller det mått. som satts på densamma. Därför att den bereder möjlighet för oss att behålla våra barn hemma och själva fostra dem till 16 eller 17 år är den ofantligt värdefull för landsbygden, och det är ju klart att om den skulle hotas, komma vi att uppträda till dess försvar. Men det stora intresse, vi hysa för denna skolform berättigar oss naturligtvis inte att motsätta oss det förslag till ändringar, som i dag föreligger. Då angående denna skolform, som upplevt sitt femtonde år, förslag nu framkommit, att den bör jämnställas med elementarläroverken, så att den icke skall få bilda parallellklasser, utan att de räkna 35 elever. är det tydligt, att vi icke böra sätta oss däremot. Då elementarläroverken icke få bilda dubbelklasser under andra villkor, så böra icke heller de kommunala mellanskolorna få göra detta. Kommunala mellanskolan har av dess lärarkår skötts så att den icke längre behöver beviljas någon förmånsrätt framför elementarläroverken. Det kommer alltså icke att från oss väckas något motstånd mot en sådan förändring. Besparing kan utan men göras.

Man kunde då tänka sig, ja fordra, att då man kom till den andra punkten i detta ärende, som behandlar precis samma sak vid de privata läroverken, skulle deras gynnare även böja sig för den rättvisa, som ligger häri. Men, som höres, göra de icke detta. Det första momentet har ju icke väckt någon storm alls, men väl det andra. Det har ju väckt ett omåttligt buller, därför att statsutskottet haft djärvheten föreslå, att privatskolorna nu skulle ställas på samma nivå som de andra skolorna i fråga om parallellklassbildande. Bullret förstår man ju så väl, ty privatskolorna äro ju ett övervägande stadsintresse, i lika hög grad, kan man säga, som de kommunala mellanskolorna äro ett landsbygdsintresse, och man vet ju vilka medel, de besitta i städerna för att åstadkomma ett sådant här buller. Herr Hallin beklagade, att de opinionsyttringar, som framkommit kring detta förslag, icke varit av enbart smickrande art. Herr Hallin vände sig givetvis mot en stor del av stockholmspressen, som visst inte förklarar och tillrättalagt frågan så, som de av rättvisesynpunkt bort göra, utan tvärtom så, att den framstått som ett hot mot privatskolornas existens.

Under dessa år, då anslagen till alla slag av inrättningar här i landet flödat så rikligt, är det så, att de, som förstått att bäst leda denna statsanslagsflod till sig, äro privatläroverken. Jag vill peka på en enda sak, som förekommer i tredje punkten i dag, nämligen där det talas om anslag till en kvinnlig föreståndarinna vid högre flickskolor. Flickskolorna få för sådant ändamål till varje sådan ett anslag av 1,500 kronor per år. Här har riksdagen för icke många år sedan — det är ganska nyligen, som beslutet skedde — nödgats skriva ut, att sådant anslag endast skulle ges åt en kvinnlig föreståndare vid högre flickskola samt en föreståndare, manlig eller kvinnlig, vid enskild mellanskola. Detta fanns icke så preciserat förut i riksdagsbesluten i denna fråga, och därför togo sig de privata läroverken före

Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)

att ha en hel del föreståndare vid samma skola och för var och en tillgodoräkna sig ett anslag på 1,500 kronor. Detta fall bevisar, att man från privatläroverken hela tiden försökt göra det bästa möjliga av det flöde, som kommit från staten, och begagna sig av att riksdagen vid det första beslutet icke lämnat närmare föreskrifter. Så har det varit hela tiden, och därigenom har man också kommit upp till det sju- till åttadubbla av anslaget till läroverken mot före 1914.

Nu föreligger frågan, om man skall försöka få en ändring även beträffande elevantalet i varje klass i privatskolorna, precis som vi beträffande de kommunala mellanskolorna godkänna utan vidare anmärkningar. Då statsrådet företagit sig att föreslå en sådan förändring för de kommunala mellanskolornas del, tyckes det vara helt naturligt, att man för att bringa full rättvisa mellan dessa olika skoltyper bör göra detsamma beträffande de privata skolorna.

Här klagades över att någon utredning icke föreligger i denna fråga och att man går att lösa en uppgift, om vilken man strängt taget icke vet, vilka faror som kunde föreligga vid dess lösning. Jag skulle mot herr Pauli vilja invända, att den frågan är inte så outredd, som han ville ge den sken av. Statsrevisionen i fjol höst hade nämligen anledning att gå in på denna fråga, därför att de misstänkte, att här ödslades med penningar, då det var fråga om anslag till privatskolorna. I det sammanhanget gjordes en ganska bra utredning just i fråga om privatskolorna och de anslag, som utgätt till dem. Vill man således lösa den frågan, har man således redan att tillgå en utredning, fastän jag får säga, att den var ganska svår för statsrevisorerna att pressa fram.

En fortsatt utredning om privatskolorna kan naturligtvis fås, men den är inte lätt att åstadkomma, därför att stadsintresset, parat med det allmänna regeringsintresset, kanske inte gärna äro villiga att låta utreda den frågan och få en lösning, som möjligen skulle kunna nedbringa anslagen till privatläroverken.

Nej, det är, som sagt, icke utredningssaken, som ligger emot här, ty har man kunnat utan vidare utredning lösa frågan för de kommunala mellanskolorna, bör man även här kunna lösa frågan i samma riktning för privatskolorna, då det är precis samma sak, det gäller.

Herr statsrådet gav sitt fulla erkännande åt att lärarinnorna vid de privata läroverken hade full rätt att icke ge hela sin arbetskraft åt sitt läroverk, därför att de icke voro betalda så högt som motsvarande platser vid statens läroverk. Kan man verkligen hålla med om något sådant som att därför att människor anse sig inte ha så bra betalt, som andra kunna ha i samma fack, de inte skola vara skyldiga att ge hela sin arbetskraft åt företaget? Jag ber herr statsrådet betänka innebörden i detta yttrande. Med samma rätt skulle exempelvis det kunna sägas åt vissa industriarbetarekretsar, att arbetarna i de fack, där de tycka sig icke vara så väl betalda som deras kamrater i liknande fack, skulle ha rätt att ge mindre arbete åt sina arbetsgivare, därför att de trodde sig kunna påvisa, att de icke vore så väl betalda som dessa. Det är naturligtvis alldeles omöjligt, alldeles orimligt — ren sabotage. Ty var och en, som gör en överenskommelse — lönen må vara än så låg — måste ju, sedan överenskommelsen är gjord, giva hela sin arbetskraft åt det företag, han bundit sig vid.

Efter de ändringar, biskop Bergqvist här vidfäst utskottsutlåtandet, tycker jag, att lärarinnorna kunna vara ganska lugna. Här finns ju en övergångsbestämmelse, ytterligare utvecklad i det tillägg, som gjorts, så att ingen av dessa lärarinnor behöver bli avskedad. Det är klart att om det skulle visa sig behövt för dessa lärarinnor, som komma med under övergångstiden 1924—1925 och få sin lön, kommer denna bestämmelse naturligtvis att ärligen förnyas, till dess alla dessa lärarinnor få ordinarie befattning. Jag anser således, att de icke behöva vara bekymrade över detta förslag.

Nu har man här manat fram skolkommissionens vålnad och med den försökt

skrämma alla, som möjligen ha för sig, att genomförandet av dess förslag skulle medföra att privatläroverken skulle nödgas upphöra. Ja, för alla är det väl fullständigt klart, att den frågan en gång skall lösas. Staten bör hava skyldighet att bekosta flickundervisningen, lika väl som den nu bekostar gossundervisningen. Då den frågan en gång lösts, blir det en ström av flickor till dessa blivande statsläroverk, där man kan få gratisundervisning. Följden blir naturligtvis, att en del av de sämst ekonomiskt ställda privatläroverken komma att upphöra. Men om reservanternas förslag i denna fråga skulle segra och det således fortfarande skulle beredas möjlighet för privatskolornas innehavare att göra dessa lukrativa som affärsföretag, är det ju klart, att lösningen av denna fråga, att staten bör övertaga flickundervisningen, blir mycket svårare. Man kan tänka sig att innehavarna av flickskolor då komma att anlägga affärssynpunkter och av staten begära ersättning för bristande affärsinkomster, om statsanslaget alltjämt flödar så rikligt, att det blir stora överskott för privatläroverken årligen. Även från denna synpunkt sett anser jag, att man bör vara litet betänksam, innan man låter denna strida anslagsström rinna vidare.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag med det tillägg, biskop Bergqvist framställt.

Herr Vennersten: Herr greve och talman! Jag antar att statsutskottet nu fått klart besked från reservanternas och med dem liktänkandes sida, och skall icke göra annat än hänvisa till vad som sålunda anförts. Då jag begärde ordet, hade jag ju icke någon föreställning om huru debatten skulle komma att utveckla sig, och vad som sedan dess förekommit gör, att jag kan begränsa mig till det påpekandet, att jag, liksom jag antar det övervägande flertalet av dem, som tillhöra samma parti som jag, finner att man absolut icke kan gå med på vad utskottet här föreslagit, då utredningen är så bristfällig, som man från åtskilliga håll påpekat. Det vittnar föga om den betänksamhet och försiktighet, som man är van att finna i statsutskottets betänkanden, och det skulle förvåna mig mycket, om icke vad som här nu förekommit utgjorde den allra starkaste maning att icke gripa sig an med en så betydande, ingripande och riskfylld reform, som här föreslås, utan att man gör, som vi alltid förut brukat göra: låter en grundlig och omfattande utredning föregå vårt beslut.

Herr greve och talman! Jag anhåller att få yrka bifall till reservationen.

Herr förste vice talmannen: Liksom den föregående talaren begärde jag ordet på ett så tidigt stadium, att jag icke visste, vilken läggning, debatten skulle komma att få. Nu har ju denna fråga blivit så ingående behandlad i denna kammare, liksom i går afton i andra kammaren, att det är föga, man kan tillägga, utöver vad som redan blivit sagt. Jag skulle under sådana förhållanden icke behöva vittna, då jag tillhör reservanternas antal och var och en sålunda vet, på vilken ståndpunkt, jag står.

Jag vill emellertid först säga ett par ord med anledning av herr Pålssons anförande. Han polemiserade på så sätt, att han sade, att beträffande de kommunala mellanskolorna kan man ju hugga till utan vidare utredning, men då det gäller de statsunderstödda privatläroverken, kan man inte göra det. Jag vill fästa uppmärksamheten på att reservanternas beträffande de kommunala mellanskolorna ha ställt sig på precis samma ståndpunkt som med avseende å de av staten understödda privatläroverken.

Det är en sak, som har rätt mycket förvånat mig, och det är de goda affärer, som skolorna, enkannerligen i städerna, enligt utskottets utredning visat sig ha. Jag har under ett helt decennium, då jag skött Stockholms stads finanser — det är ju visserligen några år sedan dess — underhandlat med representanter för de statsunderstödda privatskolorna. Jag har varit i tillfälle att sälja tomter för

Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)

Ang.
lönetillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)

byggande av läroverk och att behandla det understöd, de haft från staden. Under de åren har jag aldrig fått någon annan uppfattning än att deras ekonomi i allmänhet varit ganska bräcklig, och jag har sett vilka stora uppoffringar, som gjorts av enskilda donatorer, i synnerhet med avseende å byggnaderna, för att kunna åstadkomma, vad som åstadkommits. Detta sagt endast i förbigående.

Nu vill jag understryka, att utgångspunkten för reservanternas är ungefär densamma som för majoriteten inom statsutskottet. Vi anse ju, att med det stora bidrag, som nu får ges av staten, är det påkallat, att det anordnas kontroll av visst slag för att se efter, hur penningarna användas. Men vi anse, att man icke kan gå till väga på det sätt, som majoriteten vill, och dekretera att så och så skall det vara. Vi anse detta vara ett ganska inhumant sätt att behandla skolor och lärare och lärarinnor, som betytt så mycket i skolväsendets utveckling på de olika platserna. Det är därför, vi sagt, att här måste ges respit. Vi ha ansett den respit, majoriteten vill ge, vara för liten, och vi ha dessutom ansett, att det bör göras en undersökning om hur det förslag, som nu föreligger från majoritetens sida, kommer att drabba skolorna, innan man beslutar sig. Detta anser jag rent humanitära skäl påkalla.

Herr Bergqvist sade i början av sitt första anförande — vilket jag måste säga, trots den aktning, jag har för honom, icke var framfört med den abandon, jag är van att finna hos honom — att han var en varm vän till dessa skolor. Ja, jag vet inte, vad den andra parten sagt i det fallet, men för att vänskap skall kunna bestå, måste den i alla fall vara ömsesidig. Vill man verkligen vara en vän av dessa skolor, som det nu är fråga om, då kan jag icke se, att man har någon annan utväg att gå på än reservationen, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Fröken **Hesselgren**: Herr greve och talman! Så gott som alla, som yttrat sig i denna fråga, ha talat för reservationen, och så vitt jag kan förstå framburit så vägande skäl för det rättvisa i vad däri begärts, att man väl kan hoppas, att kammarens beslut kommer att gå i den riktningen. Tiden är också så långt framskriden, att jag tror, att det icke finns någon här i kammaren, som icke är fullkomligt på det klara med, hur han skall rösta. Det är därför egentligen alldeles onödigt att stiga upp och ytterligare deklarerera, men då jag, som en ärad talare här nämnde, är den enda kvinnan i denna sal, tycker jag, att jag måste säga ifrån, att han har alldeles rätt: jag är proppfull av opposition emot de pedagogiska synpunkterna och de i viss mån orättvisa åsikter, som komma fram i statsutskottets betänkande, och jag måste också be att få understryka, att det, som åtminstone för mig känns som det svåraste i detta, det är att det här visats en misstro mot hela flickskollärarkåren, som är i högsta grad upprörande.

Utskottet har framlagt saken på sådant sätt, att man kan läsa ut snart sagt vad som helst ur betänkandet. Här bli saker, som är efter år godtagits av myndigheterna, framhållna som missförhållanden. Det är t. ex. ett faktum, att det i många år medgivits, att lärarinnorna vid flickskolorna icke behöva ha mer än tjugu timmars undervisningstid per vecka. År efter år ha lärarinnor med denna undervisningstid utan någon protest från staten flyttats upp i högre lönegrad och nu lägges det dem till last som något oegentligt och orätt. Jag vill också påpeka, hur missvisande rubrikerna i denna utredning äro, hur olika man förstår dem och hur otillförlitliga därför siffrorna äro.

Allt nog, skulle man fatta ett beslut med en sådan här utredning till grund, då fastslår man, att det har begåtts sådana oegentligheter, att flickskollärarkåren verkligen får en skugga över sig.

Det är ingen inom kåren — jag har åtminstone inte hört någon, fastän det är många, som jag har talat vid — som på något sätt motsätter sig vare sig kontroll eller utredning. Det är bara det sätt, på vilket saken kommit fram:

omöjligheten för lärarinnorna att själva få förklara sig, att få protestera mot de punkter, som de icke kunna godtaga. Som det nu är tala till och med skolbarnen om att i den och den skolan har man gjort något gale. En misstanke faller över alla.

Jag menar, att det är i högsta grad sorgligt, om en så stor kår utsättes för misstanken att ha begått någonting orätt. Jag tycker också, att det vore beklagligt, om någon skugga fölle på en sådan kår som flickskollärarkåren, ty om någon kår i vårt land gjort ett verkligt troget och uppoffrande arbete på en punkt, där staten visat sig ganska likgiltig, är det just denna. Därför tycker jag, herr talman, att det minsta, man kan göra för att visa sin tacksamhet, är att, när man skall pålägga en förändring och införa en ökad kontroll över dessa lärarinnors verksamhet och kritisera deras arbete, skall man göra det efter en verkligt grundlig och vederhäftig utredning.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bergqvist: Det var ett par saker i herr statsrådets sista anförande, som jag skall anhölla att få något litet besvara.

Den ena punkten gällde frågan, huru länge tillståndet att uppdelna en klass i parallellavdelningar, då elevantalet uppginge till 30, skulle gälla, om utrymme för större avdelningar icke funnes utan ombyggnad och utvidgning av lokalerna. Jag vill svara på den frågan vad jag antydningssvis förra gången svarade, att statsutskottet i det fallet icke givit några direktiv, utan man har hållit denna fråga öppen, och då är det ju givet, att den myndighet, som skall ha hand om tillämpningen, naturligtvis icke kan fatta utskottets uttalande så, att den bör ålägga dessa läroanstalter att forcera utvidgningen av sina lokaler. Så vill jag tolka den saken.

Den andra punkt, som jag nödgas något litet beröra, är, att herr statsrådet återigen gjorde gällande, att statsutskottet alldeles missuppfattat den kungl. propositionen i avseende på de kommunala mellanskolorna. Ja, har statsutskottet missuppfattat herr statsrådet i det fallet, så anser jag verkligen, att utskottet i alla fall är ursäktat. Herr statsrådet antydde, att det var meningen, att de föreslagna skärpningsbestämmelserna angående parallellavdelningarna icke omedelbart skulle träda i kraft. Men när i alla fall i propositionen beräknas en besparing av 112,100 kronor, motsvarande en såvitt man kan finna avsedd indragning av 30 parallellavdelningar, har utskottet icke kunnat få någon annan uppfattning, än att det verkligen var meningen, att de skulle träda i kraft omedelbart. Och jag vill fästa uppmärksamheten på, att samma uppfattning hava även reservanterna, ty de ha funnit sig, när de frånfallit den föreslagna skärpningen, nödsakade att höja anslaget. De säga så här: »Då utskottet sålunda, på sätt av motionären föreslagits, ansett sig icke böra i nu förevarande hänseende tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag, har utskottet uppmärksammat, att en höjning av det av Kungl. Maj:ts ifrågasatta anslagsbeloppet varder erforderlig. Denna höjning kan beräknas till 112,100 kronor», eller samma siffra, som herr statsrådet själv beräknat. Jag har ansett mig nödsakad påpeka detta för att visa, att om det verkligen är en missuppfattning, saken icke är så klart uttryckt i statsverkspropositionen, att denna missuppfattning kunde utan vidare undvikas.

Sedan vill jag säga ett ord till herr Lindhagen.

Det var nog en missuppfattning av herr Lindhagen, att den kompromiss, som här varit på tal, låg på det viset, att valet stod mellan två års övergångstid och ingen alls. Nej, visst icke, utan när avdelningen lade fram sitt förslag var nog den saken klar, att det skulle bli ett års övergångstid. Men då fanns det åskilliga ledamöter av utskottet som stodo på den linje, som nu återfinnes i reservationen, och vid underhandlingar med dem om samling på en och samma

Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)

Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.

(Forts.)

linje var avdelningen villig att gå med på ytterligare förlängning av övergångstiden. Valet stod alltså icke mellan ingen övergångstid alls och två år, utan avdelningen ansåg sig böra gå reservanternas till mötes utöver ett år, om de ville gå med på avdelningens linje, och då hade det blivit även åtskilliga andra uppmjukningar.

Sedan talade herr Lindhagen om »dessa herrar, som kunna offra obegränsade summor på försvaret och på andra områden elda för kråkorna». Jag vet egentligen icke, vilka herr Lindhagen syftade på med detta, ty de, som skarpast drivit denna sak äro icke kända för att vilja slösa så mycket på försvaret. I varje fall, om det nu är så, att man »eldar för kråkorna», så har herr Lindhagen passat på ett koka soppa på den elden, och det ingick såsom ingredienser däri icke endast militarismen utan även »statskyrkans tjänare» m. m. såsom vederbörliga kryddor. Och när herr Lindhagen vände sig mot utskottet, tyckte jag, att det var litet grand av svavelpredikant i hans uppträdande; det må ursäktas mig att jag säger detta, men det föreföll mig så.

Så sade herr förste vice talmannen, att han ville uttala sin undran, hurvida den vänskap jag deklarerat till de privata läroverken även besvarades av den andra parten. Ja, det kan jag icke svara på. Den andra parten får ställa sig hur den vill. Jag kommer i alla fall icke att ändra min ställning. Jag är trogen i min kärlek.

Fröken Hesselgren sade, att hon finner de synpunkter, som äro anförda i utskottets förslag, orättvisa, men herr förste vice talmannen har sagt, att reservanternas gått ut från samma utgångspunkt som utskottet, endast med den skillnaden, att reservanternas yrkat på, att en utredning ur dessa synpunkter eventuellt skulle genomföras. Följaktligen måste också fröken Hesselgrens anmärkning vara riktad mot reservanternas, till vilkas förslag hon dock yrkat bifall.

Vad sedan beträffar talet om, att det skulle falla en skugga över lärarinne-kåren, kan jag icke medgiva det. Denna kår har icke gjort sig förtjänt av, att en skugga faller över den, ty den har, såsom fröken Hesselgren sade, på ett synnerligen berömvärdt, nitiskt och uppoffrande sätt gjort sin gärning för uppfostrande av den kvinnliga ungdomen. Vi skola icke fatta utskottets förslag såsom menat att kasta en skugga på den kåren. Det är långt ifrån att utskottet eller någon enda dess ledamot har velat göra detta. Utskottet liksom reservanternas är villigt att åt den kåren skänka det varmaste erkännande.

Herr statsrådet **Clason**: Endast en kort replik till den siste ärade talaren.

Han kom in på den rätt mycket behandlade frågan om de kommunala mellanskolorna, och han ville då fortfarande göra gällande, att utskottet haft goda skäl att icke tolka mitt uttalande i statsverkspropositionen på samma sätt, som jag själv tolkar det. Jag skulle kunna medgiva, att det kanske föreligger någon otydlighet där, men på den punkt, som den ärade talaren nu hänvisade till, föreligger det verkligen icke någon otydlighet. Han hänvisade till, att jag i propositionen talat om, att en besparing på 112,100 kronor skulle uppstå. Men vad står i propositionen om den saken? Jo, där står, att om den uppdelning i parallell-avdelningar, som jag tänkt föreslå riksdagen, hade tillämpats under läsåret 1923—1924 på de kommunala mellanskolorna, skulle under nämnda läsår en besparing å det nämnda beloppet ha uppkommit. Det är ju en helt annan sak. Jag har relaterat hur det skulle ha ställt sig, om man tidigare gjort en sådan uppdelning för det sista läsår, för vilket man hade uppgifter tillgängliga, och huru mycket som då skulle ha besparats. Det är ju en helt annan sak än att säga, att den beräknade besparingen skulle omedelbart uppkomma. Och om utskottet närmare trängt in i de siffror jag anfört, skulle det ha visat sig att min slutsumma 1,475,000 kronor uppkommit på det viset, att jag först utgått från det antal kom-

munala mellanskolor, som lägg till grund vid beräkningarna för budgetåret 1923—1924; anslaget totalbelopp bestämdes då till 1,100,000 kronor. Sedan jag till detta antal lagt de nytillkomna kommunala mellanskolorna, 6 till antalet, har jag på det viset kommit till en summa av närmare 1,200,000 kronor. Så har man inskränkt sig till att göra i alla föregående statsverkspropositioner; man har blott tagit i betraktande *antalet* kommunala mellanskolor, och med ledning härav beräknat de grundanslag, som skulle komma att utgå. Men man har aldrig anfört några siffror, utvisande vad parallellavdelningarna därutöver skulle kosta. Nu är det så att det finnes skolor med så många parallellavdelningar, att dessa kosta mycket mer än själva grundbeloppet, som för varje skola kan beräknas till omkring 15,500 kronor. På grund av parallellavdelningarnas stora antal utgår t. ex. vid en mellanskola det sammanlagda statsanslaget med 70,000 kronor, icke med 15,500 kronor. Det har aldrig hittills sagts ett ord om den saken i statsverkspropositionerna. Jag vill försöka gå in på andra vägar. Därför lade jag till de inemot 1,200,000 kronor, som jag skulle ha kommit till, om jag gått den gamla vägen, d. v. s. blott räknat med *antalet* skolor, ett belopp av ytterligare något över 280,000 kronor, motsvarande vad som enligt sista tillgängliga siffra parallellavdelningarna hade kostat. Det är tydligt, att i denna siffra ligger till god del inneslutna de 112,100 kronor, varom här varit tal. På detta sätt kommer man till slutsumman i propositionen eller 1,475,000 kronor. Den innesluter alltså grundbeloppet för alla de gamla och de nytillkomna kommunala mellanskolorna plus den summa, som kunde beräknas för parallellavdelningarna enligt de sista uppgifter, som man hade rörande kostnaderna för desamma.

*Ang.
lönetillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)*

Herr Olsson, Oscar: Endast ett par ord i anledning av fröken Hesselgrens och herr Lindhagens angrepp mot utskottet. Men innan jag går in på vad de sagt, vill jag framhålla, att herr statsrådets förklaring om, att statsverkspropositionen är alldeles tydlig i detta hänseende, må gälla vad den kan, men jag får med den ärade avdelningsordföranden säga, att vi som missförstått saken befinna oss i mycket gott sällskap, då ju de mot statsrådet så välvilliga reservanternas icke kunnat undgå att läsa propositionen på samma sätt som vi.

Vad vidare beträffar den sak, som herr Bergman framkom med, nämligen att vissa oriktiga uppgifter skulle förekomma i tabellen, så frågade jag ju, vilka dessa oriktiga uppgifter voro, och då sade herr Bergman, att här stå i tabellen i ett par fall läroverkens egna bidrag till lärarna upptagna med belopp, som äro alldeles uppåt väggarna: de äro nämligen fyra à fem gånger för låga. När jag nu granskar tabellen, finner jag att skolöverstyrelsen verkligen uttryckt sig lika dunkelt som statsrådet i propositionen med avseende på dessa tabeller. Såsom huvudrubrik står här: »Beloppet av bidrag till lärareavlönning, som utgått ur skolans egna medel», men här avses de extra bidrag, som utgått av skolans egna medel. Det är emellertid rätt egendomligt, att denna sak kan ha vållat detta stora misstag från vissa herrars sida. Här ha vi icke begärt att få uppgift om grundavlöningen för vederbörande lärare; den tabellen finnes icke medtagen. Men em det är någon av herrarna, som intresserar sig för, huru mycket sistnämnda belopp uppgår till, är jag i tillfälle att på grund av beräkningar, som jag gjort i statsrevisionen, upplysa därom, att de uppgått till sammanlagt något mer än 1½ miljon kronor. Men det fanns icke någon anledning att upptaga den saken i tabellen. Jag måste emellertid djupt beklaga, att vi icke studerat skolöverstyrelsens tabell så pass noggrant, att vi observerat detta oriktiga eller åtminstone i varje fall mycket tvetydiga uttryckssätt.

Det är många anmärkningar, som framkommit mot utskottets betänkande, men jag skall icke alls bry mig om att gå in på de flesta av dem. Jag har redan redogjort för mina och utskottets skäl i detta hänseende så gott jag förmått. Nu har det inträffat, såsom mycket naturligt är, att en del av

Ang.
lönetillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.

(Forts.)

de kammarens ledamöter, som sitta här, icke brytt sig om att höra på de skäl, som framkommit och det är ju deras oförytterliga rättighet att icke göra det. Fröken Hesselgren har icke velat lyssna på vad jag och de övriga, som talat för utskottet, sagt, utan hon har låtit detta gå sig förbi, och det är ju fröken Hesselgrens oförytterliga rättighet. Jag kan således icke göra någon anmärkning i det fallet, men jag kan icke stå här och upprepa de saker, som jag redan sagt i detta ämne. Fröken Hesselgren tycker sig på grund av den stormande indignation, som bor i hennes bröst, ha sett och hört saker och ting, som aldrig, såvitt jag kan förstå, någon haft för avsikt att uttala. Med vad som från utskottets sida anförts har aldrig varit avsett och det bör icke så uppfattas, som om man därmed skulle vilja kasta någon skugga på flickskollärarinnekåren. Jag förstår verkligen icke, huru en sådan tolkning kan uppkomma.

Vad beträffar herr Lindhagens anförande lyssnade jag såsom alltid med stort intresse och uppmärksamhet på vad han sade. Jag giver honom alltid mitt erkännande, även när han står på en ståndpunkt motsatt den jag själv intar, på grund av att han alltid har de bästa bevekelsegrunder, och jag har mången gång tänkt, att om herr Lindhagen med den förmåga och den bärande entusiasm, som han har när han går upp i de olika frågorna, verkligen också hade satt sig in i de ämnen han talar om, skulle han bliva en synnerligen värdefull kraft och tillgång för de syften han arbetar för. Men det händer tyvärr alltför ofta, att herr Lindhagen icke alls satt sig in i de saker, som han är uppe och talar om. Vilken var herr Lindhagens huvudangreppspunkt mot mig och utskottet i denna sak? Jo, det var en insinuation, att vi på grund av det uniformitetssträvande, vilket enligt herr Lindhagens mening besjälar oss, skulle ha föregripit genomförandet av skolkommissionens förslag i fråga om de jättestora skolklasser, som kommissionen vill införa. Här föreligger på kammarens bord ett av de förnämsta dokumenten, som använts mot utskottet, utarbetat av Flickskoleföreningens styrelse, ett maskinskrivet utlåtande, som utdelats till de flesta av herrarna här. Det står i detta utlåtande, att skolkommissionen fastställt en maximibegränsning av 30 elever. Den har således gått under den maximibegränsning, som herr Lindhagen beskyller kommissionen för att på sätt och vis vilja mördra de svenska barnen med. Man skall väl ändå, när man gör sådana anfall och riktar en sådan insinuation mot utskottet, ha så pass mycken aning om den grund, på vilken man står, att man vet, huru den är beskaffad. Jag vill säga, att det är värre att bli avlyssnad på sådant sätt, som herr Lindhagen här avlyssnat våra uttalanden, än att icke bli avlyssnad alls, såsom fallet varit med många av kammarens ledamöter.

Det är här på en punkt, som herr Lindhagen är i opposition mot sina gamla traditioner, nämligen när han polemiserar mot mig och påpekar, huru riksdagen burit sig åt mot extralärarna. Herr Lindhagen sade, att man icke får jämföra extralärare och professorer, men det har jag aldrig gjort. Och för övrigt, om jag hade gjort det, borde det icke från herr Lindhagens utgångspunkt hava givit anledning till någon förebråelse. Är det så, att extralärarna äro dåligt avlönade, får man ha lov att taga deras parti, även om det är tal om ordinarie lärare. Extralärare, som äro sämre ställda, ha väl samma rätt att få sin röst hörd som professorer och dylika och vilka andra som helst.

Om herr Lindhagen sagt: jag vill ha mindre klasser och mindre tjänstgöring i dessa skolor, men det är ett anspråk som jag ställer för alla skolor och icke bara för de privata skolorna, då skulle jag kunna förstå herr Lindhagen. Nu kommer herr Lindhagen antagligen att säga: varför kan jag icke få tala och säga, vad jag anser vara rätt beträffande den lilla grupp av samhällsmedlemmar, som har det bättre ställt? Varför skall jag taga det här förslaget och varför skall jag ordna det sämre för denna grupp? För mig ter

sig frågan så: om det är rättvist för målsmännen för de allmänna skolornas barn, att anslagen för dessa skolor beräknas med hänsyn till klasser på 35 elever, är det då orättvist, att samma beräkningsgrund tillämpas i fråga om anslagskraven för de andra skolorna, för de skolor, där de bättre ställda föräldrarna få in sina barn? Jag kan icke se, att någon orättvisa här begås. Jag vill ha lika rätt för alla, jag vill icke, att man skall offra de allmänna skolorna genom att låta dem vara i ogynnsammare ställning i fråga om beräkningsgrunden för anslagen än de privata läroverken. Det är den ståndpunkten jag försvarar och ingen annan.

*Ang.
lönstillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.*

(Forts.)

Herr Lindhagen: Det var visst så, om jag rätt avlyssnade den siste talaren, att enligt hans åsikt jag ofta var okunnig om de saker, som jag yttrade mig om. Då nödgas jag säga, att detta kanske i sådan händelse även ofta är fallet med honom, och då har han ju icke anledning att rikta en förebräelse mot mig.

I varje fall syntes han nu icke ha reda på sitt eget gebit och vad det är fråga om. Han säger nu dessutom, att jag icke lyssnat på vad som förekommit, men han har icke heller lyssnat till mig, och därmed kunna vi vara kvitt. Herr Olsson söker att borttolka vad frågan gäller och står här och talar, som om det vore han, som yrkar på, att det skall vara mindre klasser. Jag säger, att när man här föreslår, att klasserna vid dessa läroverk skola ökas till att omfatta 30 à 35 elever, är detta ur pedagogisk synpunkt ett tillbakasteg. Det måtte väl herr Olsson förstå, att det är. Det är statsutskottet som säger, att man skall införa större klasser än man nu har; att frågan ligger så, tycker jag att vi kunde vara ense om. Och vidare, då herr Olsson nu senast talar, ganska demagogiskt, om bättre och sämre ställdas barn, så har han i detta fall icke heller lyssnat till mig. Jag sade, att det enda surrogat, som staten medgivit åt flickornas högre undervisning, är vad man nu vill komma åt, och det följer då av sig själv, att de, som ha bättre råd, bliva i följd av statens förvällande gynnade. Men jag sade också, att det skulle vara ganska intressant att se, huru stor procent av dem, som uppfostras i dessa skolor, kan sägas vara sämre ställda familjers barn. Kanske man skulle finna, att mer än hälften av barnen komma från sådana familjer. Ty jag vet själv och jag har hört talas om familjer, även arbetarfamiljer, vilka underkasta sig mycket stora oppoffringar och försakelser, för att deras flickor skola bli delaktiga av en högre undervisning, vilken just på grund av statens förvällande blir förenad med kännbara oppoffringar.

Herr Rooth: Reservanternas ställning i frågan har från annat håll på så utmärkt sätt blivit försvarad, att jag i egenskap av reservant icke anser mig ha något att tillägga. Jag ber endast att få säga, att jag tror det vore lyckligt för undervisningen och för staten, om de privata läroverkens verksamhet finge alljämt i huvudsak bedrivas på samma sätt som hittills, så att dessa skolor fortfarande få leva sitt eget fria liv.

Herr Lindhagen: Jag glömde en sak nyss, och det var en anmärkning med anledning av att herr Olsson i sitt något demagogiska tal om bättre och sämre ställdas barn antydde, att han skulle verka i all framtid för en bättre och mera pedagogisk klassindelning men att jag här skulle vilja bibehålla en olikhet. Jag sade ju uttryckligen ifrån, att när flickorna bli likställda med gossarna, så få de samma undervisning som gossarna; det kan icke hjälpas. Men varför brådskar det nu, och varför vill herr Olsson nu på våren 1924 taga från flickskolorna den lilla fördel de nu ha. De svåra förhållanden, varunder de för övrigt arbeta, kunna väl anses kvitta däremot. Herr Olsson kan ju lugna sig, till dess den

Ang.
lönetillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)

stora utredningen kommer, ty då blir det samma elände för både gossar och flickor på en gång.

Herr **Wigforss**: Jag hade icke tänkt yttra mig i denna debatt, men jag vill icke, att den skall avslutas under intrycket av, att de synpunkter, som herr Lindhagen nu sist anlade på frågan, äro de avgörande för kammarens beslut. Jag är tämligen säker på, att det finnes i denna kammare ett mycket stort antal medlemmar, som i sak äro till stor del fullkomligt ense med majoriteten i utskottet därom, att under de svåra ekonomiska förhållanden, under vilka vi arbeta, det är nödvändigt att spara med statens medel och att, när det gäller framsteg på det pedagogiska området, det är angeläget att låta detta ske i en måttlig takt för de olika slagen av skolor. Jag hör till dem, som vid denna punkt önska, att ungefär samma regel skall genomföras för de enskilda skolorna som för statens. Men jag kan icke komma ifrån, att om man genomför detta omedelbart och på det sätt statsutskottets majoritet föreslagit, så är det åtminstone möjligt, att det leder till en hel del obilligheter, till vilka jag icke skulle vilja giva anledning. Då efter andra kammarens beslut det icke finnes någon annan väg att komma fram på till en förnuftig ordning, än genom att kammaren antager reservationen, kommer jag att rösta för densamma, men jag gör det med den tanken bakom, att man skall kunna komma fram till en sammanjämkning inom utskottet, som tillvaratager de riktiga synpunkterna i majoritetens förslag men även försöker genomföra dem på ett mera billigt och hänsynsfullt sätt.

Herr **Lindhagen**: Jag förstår icke, varför den siste talaren skulle behöva betona och markera, att han tog avstånd från mina sista synpunkter. Såvitt jag kunde finna, var talaren icke inne, då jag höll mitt första anförande, men jag kan nu icke här stå och upprepa för honom allt vad jag då sade. Vad han här yttrade hänger emellertid alls icke ihop med mina för honom okända premisser. Man skall akta sig för att gripa in i debatter på detta sätt, i synnerhet då han, såsom här är fallet, kommer till samma resultat som jag.

Herr **Sandler**: Herr talmannen må ursäkta mig, men om det nu är så, att herr Lindhagen icke förstod anledningen till herr Wigforss' yttrande, så må det så vara, men jag för min del förstod den mycket väl, och jag tror även, att de övriga av kammarens ledamöter fattade den.

Herr **Lindhagen**: Jag förstod den icke alls, herr talman!

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu ifrågavarande punkten förekommit följande yrkanden: 1:o), av herr **Bergqvist**, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring, att de å sid. 9 i det tryckta utlåtandet förekommande orden »varit vid läroanstalten anställd å innehavande tjänst» ävensom de å sid. 10 och 12 i utlåtandet förekommande orden »varit anställd å innehavande tjänst» utbyttes mot »i denna egenskap varit anställd vid läroanstalt, varom nu är fråga»; samt 2:o) att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr S. H. Kvarnzelius m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarade herr talmannen sig finna propositionen på bifall till herr Bergqvists yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det under 2:o här ovan upptagna yrkandet, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

*Ang.
lönetillägg åt
lärarinnor vid
enskilda läro-
anstalter m.m.
(Forts.)*

Den, som bifaller herr Bergqvists under överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 34 punkten 2 framställda yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr S. H. Kvarnzelius m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 16;

Nej — 69.

Punkten 3.

Kungl. Maj:t hade under punkt 122 av åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen föreslagit riksdagen att

*Tillfällig
löneförbättring
åt lärarperso-
nalen vid pri-
vatläroverken.*

dels för beredande under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 av tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- eller samskolor samt enskilda lärarinneseminarier anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra förslagsanslag av 2,450,000 kronor;

dels bestämma, att den tillfälliga löneförbättringen skulle i sin helhet gäldas av statsmedel samt utgå efter de grunder, som under nämnda punkt angivits;

dels ock förklara, att det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder kunde befinnas erforderliga.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten, under återopande av vad utskottet under nästföregående punkt anfört, hemställt, att riksdagen måtte

A) för beredande under tiden 1 juli 1924—30 juni 1925 av tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- eller samskolor samt enskilda lärarinneseminarier anvisa för budgetåret 1924—1925 ett extra förslagsanslag av 2,100,000 kronor;

B) bestämma, att till lärare vid sådan enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola eller enskilt lärarinneseminarium, som åtnjöt understöd från det i riksstaten uppförda gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk, skulle utgå tillfällig löneförbättring, under förutsättning att vid anordnande av undervisningen inom vederbörande läroanstalt ävensom i övrigt följande villkor och bestämmelser iakttoges, nämligen,

1) att uppdelning i parallellavdelningar av årsklass skedde med iakttagande därav, att vad anginge stadium, motsvarande real- och flickskola, minst 35 och beträffande stadium, motsvarande gymnasiet, minst 30 lärjungar komme på varje avdelning inom årsklassen, innan ny avdelning upprättades inom densamma, dock att, där bristande lokalutrymmen därför lade oöverkomliga hinder i vägen, antalet lärjungar skulle i fråga om stadium, motsvarande real- och flickskola, efter skolöverstyrelsens beprövande kunna begränsas till minst 30;

2) att medeltjänstgöringstiden vid läroanstalten för ämneslärare med full tjänstgöring — föreståndare däri ej inberäknad — uppginge till ungefär 26

*Tillfällig
löneförbättring
åt lärarperso-
nalen vid pri-
vatläroverken.*

(Forts.)

timmar i veckan å stadium, motsvarande real- och flickskola, samt å stadium, motsvarande gymnasiet, till ungefär 21 timmar i veckan:

skolande dock beträffande läsåret 1924—1925 gälla följande övergångsstadgande:

»Därest vid någon läroanstalt en tillämpning av de under 1) och 2) angivna villkor och bestämmelser skulle medföra, att, även sedan eventuellt anställda timlärare entledigats och efter uppnådd pensionsålder kvarstående lärare avgått, jämväl sådan lärarinna med full tjänstgöring skulle behöva entledigas, vilken under minst två läsår varit anställd å innehavande tjänst, må efter skolöverstyrelsens beprövande jämkning i sagda villkor och bestämmelser vidtagas därhän, att entledigande av dylik lärarinna med full tjänstgöring icke behöves under ifrågavarande läsår äga rum; ägande Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av detta övergångsstadgande må befinnas erforderliga;»

3) att storleken av de vid vederbörande läroanstalt normalt utgående terminsavgifterna underställdes skolöverstyrelsens prövning och fastställelse;

4) att vederbörande läroanstalts räkenskaper i den ordning, Kungl. Maj:t bestämde, insändes till riksräkenskapsverket för granskning;

C) bestämma, att den tillfälliga löneförbättringen skulle i sin helhet gäldas av statsmedel samt utgå efter de grunder, som av utskottet under förevarande punkt angivits;

D) förklara, att det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av de under C) omnämnda grunder kunde befinnas erforderliga.

Reservation hade anförts av herrar *S. H. Kvarnzelius, H. F. Lamm, E. A. Hallin, J. Jeansson* och *A. R. Rooth*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag,

A) för beredande — — (= Kungl. Maj:ts förslag);

B) bestämma, att — — (= Kungl. Maj:ts förslag);

C) förklara, att — — (= Kungl. Maj:ts förslag).

Herr **Bergqvist**: Herr greve och talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag, dock med motsvarande redaktionella ändring som i punkt 2, så att i klämman på sidan 14, nederst, orden: » varit anställd å innehavande tjänst », ändras till: » i denna egenskap varit anställd vid läroanstalt, varom nu är fråga ».

Herr **Hallin**: Herr greve och talman! Jag ber att även vid denna punkt få yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i fråga om den under behandling varande punkten yrkats 1:o), av herr *Bergqvist*, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring, att de å sid. 14 i det tryckta utlåtandet förekommande orden » varit anställd å innehavande tjänst » utbyttes mot » i denna egenskap varit anställd vid läroanstalt, varom nu är fråga »; samt 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr *S. H. Kvarnzelius* m. fl. vid punkten angivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till det under 2:o) här ovan upptagna yrkandet vara med övervägande ja besvarad.

*Punkten 1.**Anslag till kommunala mellanskolor.*

Kungl. Maj:t hade under punkt 117 av åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen föreslagit riksdagen att

dels besluta sådan ändring, att gälla från och med den 1 juli 1924, i de av 1918 års lagtima riksdag fastställda grunder för utgående av statsunderstöd till parallellavdelning av årsklass vid kommunal mellanskola (riksdagens skrivelse den 19 juni 1918, nr 394 s. 80), att för parallellavdelning skulle — utöver till skolan utgående statsunderstöd med 11,200 kronor för år — efter prövning i den ordning, Kungl. Maj:t bestämde, utgå statsunderstöd med ett belopp av 2,800 kronor för år;

dels ock öka det ordinarie förslagsanslaget till kommunala mellanskolor, nu 1,100,000 kronor, med 375,000 kronor till 1,475,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *A. Ljungberg* väckt motion (nr 30), däri hemställts, att riksdagen måtte avslå den under punkt 117 i åttonde huvudtiteln föreslagna ändringen i nu gällande grunder för utgående av statsunderstöd till parallellavdelning av årsklass vid kommunal mellanskola och således bibehålla nuvarande bestämmelser.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herr *Ljungbergs* berörda motion,

dels besluta sådan ändring, att gälla från och med den 1 juli 1924, i de av 1918 års lagtima riksdag fastställda grunder för utgående av statsunderstöd till parallellavdelning av årsklass vid kommunal mellanskola (riksdagens skrivelse den 19 juni 1918, nr 394, sid. 81), att — utöver till skolan utgående statsunderstöd med 11,200 kronor för år — statsunderstöd med 2,800 kronor för år till parallellavdelning skulle utgå till högst så stort antal parallella klassavdelningar, som uppkomme vid iakttagande därav, att minst 35 lärjungar komme på varje sådan avdelning inom årsklassen, innan ny klassavdelning upprättades inom densamma, dock att, där bristande lokalutrymmen lade oöverkomliga hinder i vägen, sagda antal skulle efter skolöverstyrelsens beprövande kunna begränsas till minst 30;

dels beträffande läsåret 1924—1925 besluta följande övergångsstadgande:

»Därest vid någon skola en tillämpning av nyss angivna bestämmelse skulle medföra, att, även sedan eventuellt anställda timlärare entledigats, jämväl sådan extra ordinarie ämneslärare med full tjänstgöring skulle behöva entledigas, vilken i denna egenskap under minst två läsår innehaft anställning vid skolan, må efter skolöverstyrelsens beprövande jämkning i avseende å ovan angivna lärjungeantal vidtagas därhän, att entledigande av dylik extra ordinarie ämneslärare med full tjänstgöring icke behöver under nämnda läsår äga rum; ägande Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av detta övergångsstadgande må befinnas erforderliga»;

dels ock öka det ordinarie förslagsanslaget till kommunala mellanskolor, nu 1,100,000 kronor, med 375,000 kronor till 1,475,000 kronor.

Enligt en vid förevarande punkt avgiven reservation hade herrar *S. H. Kvarnzelius*, *H. F. Lamm*, *E. A. Hallin*, *J. Jeansson* och *A. R. Rooth* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

Anslag till kommunala mellanskolor.
(Forts.)

a) med bifall till herr Ljungbergs berörda motion avslå Kungl. Maj:ts förslag angående ändrade grunder för utgående av statsunderstöd till parallellavdelning av årsklass vid kommunal mellanskola;

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag öka det ordinarie anslaget till kommunala mellanskolor, nu 1,100,000 kronor med 487,100 kronor till 1,587,100 kronor;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande möjligheten att med behörig hänsyn till vid vederbörande skolor förhandenvarande lokalutrymmen och till befogade anspråk hos där anställda lärare att icke utan nödig tidsfrist entledigas, vidtaga en sådan ändring av gällande grunder för utgående av statsunderstöd till parallellavdelning av årsklass vid sagda skolor, att statsunderstöd för år till parallellavdelning skulle utgå till högst så stort antal parallella klassavdelningar, som uppkomme vid iakttagande därav, att minst 35 lärjungar komme på varje sådan avdelning inom årsklassen, innan ny klassavdelning upprättades inom densamma, ävensom till 1925 års riksdag framlägga det förslag, vartill sagda utredning kunde giva anledning.

Herr **Bergqvist**: Herr greve och talman! Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan med den redaktionella förändring, att på sidan 4, näst sista raden, uttrycket »vid skolan» ändras till »vid kommunal mellanskola», samt att i motiveringen samma uttryck »vid skolan» ändras till »vid kommunal mellanskola».

Herr **Hallin**: Herr greve och talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen, men med den ändring, att momentet b) kommer att lyda: »öka det ordinarie anslaget till kommunala mellanskolor, nu 1,100,000 kronor med 375,000 kronor till 1,475,000 kronor»; i övrigt skulle punkten bli lika lydande med den vid betänkandet fogade reservationen, dock med den ändringen i motiveringen, att sista stycket skulle utgå.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten förekommit följande yrkanden: 1:o), av herr *Bergqvist*, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring, att det å sid. 4 i det tryckta utlåtandet å rad 11 uppifrån samt rad 3 nedifrån förekommande uttrycket »anställning vid skolan» utbyttes mot »anställning vid kommunal mellanskola»; samt 2:o), av herr *Hallin*, att kammaren skulle dels antaga det förslag, som innefattades i den av herr S. H. Kvarnzelius m. fl. vid punkten avgivna reservationen, dock med den ändring, att mom. b) avfattades sålunda: »b) öka det ordinarie anslaget till kommunala mellanskolor, nu, 1,100,000 kronor, med 375,000 kronor till 1,475,000 kronor», dels ock i avseende å motiveringen godkänna det yttrande, som förordats i nämnda reservation, med utelämnande av sista stycket.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till herr Hallins yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av att traktater rörande inrättande av undersöknings- och förlikningsnämnder avslutas mellan

Sverige samt Danmark, Finland och Norge, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bevillningsutskottets betänkande nr 33, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen angående försäljning av pilsnerdricka.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 26, av herr *Törnkvist* i Bjuv m. fl., hade föreslagits, att 24 § i förordningen den 11 juli 1919 angående försäljning av pilsnerdricka måtte ändras därhän, att ordet auktioner utginge ur paragrafen.

Ang. utskänkning av pilsnerdricka vid auktioner.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av ifrågavarande motion, II: 26, av herr *Törnkvist* i Bjuv m. fl., för sin del besluta, att 14 och 24 §§ i förordningen den 11 juli 1919 angående försäljning av pilsnerdricka skulle erhålla följande ändrade lydelse:

14 §.

Konungens befallningshavande — — — samt
e) för bestämt tillfälle, därest sådant finnes vara nödigt, vid auktion dock endast i samband med måltider till spisande gäster.
Tillstånd — — — tillämpning i Stockholm.

24 §.

I öppen salubod för handel med andra varor än pilsnerdricka ävensom i de för rörelsen använda lägenheter, vid torghandel samt eljest vid yrkesmässig handel med andra varor än pilsnerdricka vare utdelning av sådan dryck även utan betalning förbjuden.

Vid auktioner må utdelning av pilsnerdricka utan betalning icke äga rum.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Örne*, *Bärg*, *Sköld*, *Carlsson* i Gävle, *Johan Bergman*, *Björklund*, *Olsson* i Gävle och *Olsson* i Mora hemställt, att, då något behov av lagändring i anledning av motionen II: 26 icke syntes föreligga och en anordning sådan som den av utskottet föreslagna erbjöde alltför stora svårigheter ur kontrollsynpunkt i förhållande till sin räckvidd, riksdagen måtte avslå förevarande motion II: 26.

Herr *Örne*: Herr greve och talman, mina herrar! Den ändring, som bevillningsutskottet föreslagit i nu ifrågavarande förordning innebär, att det må bliva tillåtet att vid auktion utlämna pilsnerdricka åt personer, som samtidigt intaga måltid, detta efter Konungens befallningshavandes tillstånd för varje särskilt fall. Jag har tillsammans med några andra ledamöter i utskottet reserverat mig mot denna hemställan, och det förnämsta skälet till vår reservation är, att det förefaller oss, som om en sådan anordning näppeligen skulle fylla något sådant behov, att man för den skull skall sätta hela lagstiftningsmaskineriet i rörelse. Ändringen är icke utav den betydelse för någon människa, att det finnes anledning att utfärda en ny lag på det här området för den skull. Man bör

Ang. utskänkning av pilsnerdricka vid auktioner.
(Forts.)

i allmänhet icke företaga andra lagändringar än sådana, som äro nödiga och nyttiga, och den här är varken nödig eller nyttig.

Jag ber för den skull att få yrka bifall till reservationen, d. v. s. avslag på den föreliggande motionen.

Friherre Fleming: Herr greve och talman, mina herrar! Såsom kammaren finner, är den ändring, som utskottet har föreslagit föranledd av en motion, däri yrkas, att i 24 § ordet »auktion» skulle bortfalla. Denna motion har kommit fram på grund därav, att högsta domstolen fällt utslag i ett mål rörande brott mot 61 § i rusdrycksförsäljningsförordningen, vilken paragraf ansågs motsvara 14 § i förordningen angående försäljning av pilsnerdricka, vilket utslag skulle vara prejudicerande även för den förra förordningen. Såsom herrarna finna har utskottet infortrat kontrollstyrelsens utlåtande i frågan, och kontrollstyrelsen har ingenting haft att erinra mot ett bifall till motionen. Jag skulle för min del helst sett, att utskottet gått på den vägen. Det hade varit enklare. Men det ville icke utskottet göra, ty det tyckte utskottet hade varit för mycket. Och nu har utskottet velat införa ett litet mattvång på det här området vid auktioner.

Såsom saken ligger ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergman, Johan: Det klagas, herr talman, oupphörligen över, att man jämt och ständigt lappar på förordningarna. Jag ber att av samma skäl, som herr Örne anförde, få yrka bifall till reservationen. Det finns ingen anledning att för en så obetydlig fråga som denna göra ändring i gällande lag, som så nyligen stiftats.

Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Herr Hammarskjöld: Såsom redan framhållits av friherre Fleming förhåller det sig så, att man intill sista tiden i stora delar av landet haft den föreställningen, att det var möjligt att medgiva utskänkning av pilsnerdricka vid auktioner. Det är således här icke fråga om någon ny lag eller att införa någon ny lättnad i en förut gällande lag, utan det är tvärtom endast fråga om att i någon mån bibehålla vad som hittills tämligen allmänt ansetts vara gällande. Det har ansetts vara gällande, ända till dess man däremot åberopat ett nyligen givet uttalande av regeringsrätten.

Friherre Fleming har vidare påpekat, att kontrollstyrelsen icke haft något att erinra från sin synpunkt mot motionen, och det bör kanske framhållas, att här liksom i andra fall Konungens befallningshavande äger pröva föreliggande omständigheter. Jag antager, att Konungens befallningshavande kan få åtnjuta det förtroendet, att Konungens befallningshavande skall tillse, att ett medgivande i detta avseende icke missbrukas. Det är här icke fråga om annat än att bereda tillfälle att vid måltid få pilsnerdricka, och det är fara värt, att om icke laga möjlighet härtill står öppen, komma olaga möjligheter lättare till användning. Ingen kan mer än jag i denna kammare sentera den opposition, som nu kommit fram mot att ideligen lappa och laga på våra lagar, särskilt när denna opposition, kommer från ett håll, därifrån man knappast väntat den. Men jag upprepar, att här är icke fråga om att införa något nytt rättstillstånd, utan endast att delvis och under vissa garantier bibehålla något, som ansetts vara gällande och som man först genom kändedomen om regeringsrättens utslag kommit i tvekan om.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt där- *Ang. utskänkning av pilsnerdricka vid auktioner.*
 under förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad. (Forts.)

Herr *Bergman, Johan*, begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 33 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 45;

Nej — 28.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande, nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 35, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar, punkt 8.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett kronan tillhörigt område i Mölltorps socken av Skaraborgs län; och

nr 28, i anledning av väckt motion om efterskänkande av viss kronans fordran hos Johannes Andersson i Attorp Västergården m. fl.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 93, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående skatteutjämning för synnerligt skattetyngda städer m. m.;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av medel till täckande av brister i räkenskaperna för vissa kungl. slott m. m.;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till dem, som i arvsrätt, handlagda av utrikesdepartementet, lidit förluster genom bankirfirman Knauth, Nachod & Kuhnes i New York konkurs;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställning angående anslaget till byggnader och reparationer; samt

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillägg till instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken jämte en i ämnet väckt motion.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4,02 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
